

SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI

DPT: 2633 - ÖİK: 641

GIDA SANAYİİ ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

ŞEKER SANAYİİ ALT KOMİSYON RAPORU

ANKARA 2001

ISBN 975 – 19 – 2890-7 (basılı nüsha)

Bu Çalışma Devlet Planlama Teşkilatının görüşlerini yansıtmaz. Sorumluluğu yazarına aittir. Yayın ve referans olarak kullanılması Devlet Planlama Teşkilatının iznini gerektirmez; İnternet adresi belirtilerek yayın ve referans olarak kullanılabilir. Bu e-kitap, <http://ekutup.dpt.gov.tr/> adresindedir.

Bu yayın 1000 adet basılmıştır. Elektronik olarak, 1 adet pdf dosyası üretilmiştir

Ö N S Ö Z

Devlet Planlama Teşkilatı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında 540 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, "İktisadi ve sosyal sektörlerde uzmanlık alanları ile ilgili konularda bilgi toplamak, araştırma yapmak, tedbirler geliştirmek ve önerilerde bulunmak amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı'na, Kalkınma Planı çalışmalarında yardımcı olmak, Plan hazırlıklarına daha geniş kesimlerin katkısını sağlamak ve ülkemizin bütün imkan ve kaynaklarını değerlendirmek" üzere sürekli ve geçici Özel İhtisas Komisyonlarının kurulacağı hükmünü getirmektedir.

Başbakanlığın 14 Ağustos 1999 tarih ve 1999/7 sayılı Genelgesi uyarınca kurulan Özel İhtisas Komisyonlarının hazırladığı raporlar, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlık çalışmalarına ışık tutacak ve toplumun çeşitli kesimlerinin görüşlerini Plan'a yansıtacaktır. Özel İhtisas Komisyonları çalışmalarını, 1999/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi, 29.9.1961 tarih ve 5/1722 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulmuş olan tüzük ve Müsteşarlığımızca belirlenen Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu genel çerçeveleri dikkate alınarak tamamlamışlardır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile istikrar içinde büyümenin sağlanması, sanayileşmenin başarılması, uluslararası ticaretteki payımızın yükseltilmesi, piyasa ekonomisinin geliştirilmesi, ekonomide toplam verimliliğin artırılması, sanayi ve hizmetler ağırlıklı bir istihdam yapısına ulaşılması, işsizliğin azaltılması, sağlık hizmetlerinde kalitenin yükseltilmesi, sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması, sonuç olarak refah düzeyinin yükseltilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmekte, ülkemizin hedefleri ile uyumlu olarak yeni bin yılda Avrupa Topluluğu ve dünya ile bütünleşme amaçlanmaktadır.

8. Beş Yıllık Kalkınma Planı çalışmalarına toplumun tüm kesimlerinin katkısı, her sektörde toplam 98 Özel İhtisas Komisyonu kurularak sağlanmaya çalışılmıştır. Planların demokratik katılımcı niteliğini güçlendiren Özel İhtisas Komisyonları çalışmalarının dünya ile bütünleşen bir Türkiye hedefini gerçekleştireceğine olan inancımızla, konularında ülkemizin en yetişkin kişileri olan Komisyon Başkan ve Üyelerine, çalışmalara yaptıkları katkıları nedeniyle teşekkür eder, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ülkemize hayırlı olmasını dilerim.

Dr. Akın İZMİRİOĞLU
Müsteşar

GIDA SANAYİİ ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU
ŞEKER ALT KOMİSYON ÜYELERİ

- Başkan** : Aysın ÜNAL (T. Şeker Fabrikaları A.Ş. Ekon. Araş. Şb. Md.)
- Koordinatörler** : Dilek ÜLGÜRAY (D.P.T. Müsteşarlığı Planlama Uzm.)
Taylan KIYMAZ (D.P.T. Müsteşarlığı Planlama Uzm.)
Mehmet TARAKCIOĞLU (D.P.T. Müsteşarlığı Planlama Uzm. Yrd.)
- Raportör** : Sevim TANYEL (T. Şeker Fabrikaları A.Ş. Ekon. Araş. Uzm.)
- Üyeler** : Buket KAHVECİOĞLU (TSE Uzm.)
: Cengiz KARABAYIR (İGEME Tarım Dairesi Uzm.)
: Figen BEŞPARMAK (Ankara Ü. Tarım Ekonomisi Böl. Araş. Görv.)
: Gülay BARAN (Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri)
: İhsan KESKİNKILIÇ (Keskinkılıç A.Ş.)
: Mehtap GÜNDÜZ (Hazine Müsteşarlığı Uzm.)
: Murtaza ÖZTÜRK (PANKOBİRLİK)
: Mustafa SAYINATAÇ (CARGILL Tarım San. ve Tic. A.Ş.)
: Petek ATAMAN (Tarım ve Köyişleri Bak. Koruma Kontrol Gn.Md. Şb. Md.)
: Pınar BİLGİNER (Koç Holding RAM Dış. Tic. A.Ş.)
: Sevgi RAD (T. Ziraat Odaları Birliği)
: Zafer OYLAN (Fruko Meşrubat San. A.Ş.)

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	1
1. GİRİŞ	7
2. MEVCUT DURUM VE SORUNLAR	11
2.1. Mevcut Durum	11
2.1.1. Sektördeki Kuruluşlar	12
2.1.2. Mevcut Kapasite ve Kullanımı	16
2.1.3. Üretim	17
a) Üretim Yöntemi – Teknoloji	17
b) Ürün Standartları	19
c) Üretim Miktarı ve Değeri	20
d) Maliyetler	23
e) Satış Miktarları ve Değeri	24
f) Stok Miktarları ve Değeri	26
2.1.4. Dış Ticaret Durumu	28
a) İthalat	28
b) İhracat	31
c) Serbest Bölgelerde Sektörel Faaliyetler	34
2.1.5. Fiyatlar	36
2.1.6. İstihdam	37
2.1.7. Sektörün Rekabet Gücü	39
2.1.8. Diğer Sektörler ve Yan Sanayi ile İlişkiler	41
2.1.9. Mevcut Durumun Değerlendirilmesi	45
2.2. Dünyadaki Durum ve AB, Diğer Önemli Ülkeler İtibariyle Mukayese	45
2.3. Sektörün Sorunları	49
3. ULAŞILMAK İSTENEN AMAÇLAR	52
3.1. Talep Projeksiyonu	52

a) Yurtiçi Talep Projeksiyonu	52
b) İhracat Projeksiyonu	52
c) Toplam Talep Projeksiyonu	53
3.2. Üretim Projeksiyonu	53
3.3. İthalat Projeksiyonu	54
a) Ürün İthalatı	54
b) Yarı Ürün İthalatı	54
c) Hammadde İthalatı	54
3.4. Teknolojide Muhtemel Gelişmeler	54
3.5. Rekabet Gücünde Gelişmeler	55
3.6. Çevreye Yönelik Politikalar	55
3.7. Diğer Sektörler ve Yan Sanayi ile İlişkilerde Muhtemel Gelişmeler	56
4. PLANLANAN YATIRIMLAR	56
4.1. Teşvik Belgesi Almış Yatırımlar	56
4.2. Eklenecek Yeni Kapasiteler ve Bölgesel Dağılımı	58
4.3 Planlanan Yatırımların Katkıları	59
4.4. Muhtemel Yatırım Alanları	59
5. ÖNGÖRÜLEN AMAÇLARA ULAŞILABİLMESİ İÇİN YAPILMASI GEREKLİ YASAL VE KURUMSAL DÜZENLEMELER VE UYGULANACAK POLİTİKALAR	60
5.1. Kısa Dönemde Yapılması Gereken Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler	60
5.2.Uzun Dönemde Yapılması Gereken Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler	61
5.3. Kısa ve Uzun Dönemde İzlenmesi Gereken Politikalar	62
5.4. Öngörülen Düzenlemelerin, Yatırımların ve Uygulanacak Politikaların Ekonomik ve Sosyal Getirileri	63
5.5. Öngörülen Düzenlemelerin ve Uygulanacak Politikaların Yükleri	64

YÖNETİCİ ÖZETİ

VIII inci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hazırlık Çalışmaları çerçevesinde, 13 Ağustos 1999 tarih, 1999/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi gereğince oluşturulan Şeker Özel İhtisas Alt Komisyonu; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Pankobirlik, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Türk Standartları Enstitüsü, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Koç Holding A.Ş., Ülker Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş., Keskinkılıç A.Ş. Fruko Meşrubat Sanayi A.Ş., Cargill Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş. temsilcilerinden oluşmuştur. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na hazırlanan VIII inci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) Sanayi Sektörleri Özel İhtisas Komisyonları Rapor Genel Çerçevesi esas alınarak yapılan çalışma; “Sektörün Tanıtımı”, “Mevcut Durum ve Sorunlar”, “Ulaşılmak İstenen Amaçlar”, “Planlanan Yatırımlar” ve “Öngörülen Amaçlara Ulaşılabilmesi İçin Yapılması Gerekli Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler ve Uygulanacak Politikalar” ana başlıklarından oluşmaktadır.

Şeker sanayiinin üst sektörleri; birinci aşamada gıda, ikinci aşamada imalat sanayii sektörüdür. Sanayiın başlıca ürünleri ; 17.01.99 GTİP no'lu pancardan ve kamıştan elde edilen şekerler, 17.03.90 şeker ekstraksiyonundan veya rafinajından elde edilen melaslar ve 23.03.20 şeker pancarının etli kısımları, şeker kamışı bagası ve şeker sanayiinin diğer artıkları tanımlamaları içinde yer almaktadır.

Şeker sanayiinin, GSMH olarak Türkiye genelindeki payı % 0,2, imalat sanayii içindeki payı ise % 0,8 düzeyindedir. Üretim, ihracat ve ithalat değerleri olarak sırasıyla;

- Gıda sanayii içindeki payı ; % 11,6, % 11,5, % 2,1,
- İmalat sanayii içindeki payı ; % 2,2, % 1,3, % 0,07,
- Türkiye geneli içindeki payı ; % 1,6, % 1,2, % 0,06

düzeyindedir.

Sivil istihdam olarak imalat sanayiinin yaklaşık yüzde 1'i , ülke genelinin binde 15'i düzeyinde istihdam yaratmaktadır.

Türkiye pancar şekeri üreticisi ülkeler arasında üretim bakımından etkin bir konuma sahiptir. 1998 yılı Uluslararası Şeker Örgütü verilerine göre Türkiye % 8 pay ile Fransa, Almanya ve ABD'den sonra 4. sırada yer almıştır. Avrupa pancar şekeri üretiminde % 10 pay ile 3. büyük ülke durumundadır. AB ülkeleri üretiminin % 17'si kadar şeker üretmektedir.

Türkiye'de şeker fabrikası kurma girişimleri ciddi olarak 1923 yılında başlamış ve 1926 yılında ilk şeker fabrikası faaliyete geçmiştir. Şu anda ;

- Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (TŞFAŞ-Kamu),
- Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş. (TŞFAŞ'nin Bağlı Ortaklığı),
- Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş. (TŞFAŞ'nin Bağlı Ortaklığı),
- Amasya Şeker Fabrikası A.Ş. (Pankobirlik bünyesinde),
- Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. (Pankobirlik bünyesinde),
- Konya Şeker Fabrikası A.Ş. (Pankobirlik bünyesinde),

olmak üzere altı şirket sektörde faaliyet göstermektedir.

Ayrıca;

- Boğazlıyan Şeker Fabrikası A.Ş., Yozgat – Boğazlıyan'da,
- M.B. Şeker ve Nişasta Sanayi ve Ticaret A.Ş., Aksaray'da,
- Çumra Şeker Sanayii ve Ticaret A.Ş., Konya - Çumra'da,

Bakanlar Kurulu Kararları ile şeker fabrikası kurma izni almışlardır.

Sektörde halihazırda, TŞFAŞ ve Bağlı Ortaklıklar olarak 26, Pankobirlik bünyesinde 3 olmak üzere toplam 29 fabrika faaliyet göstermektedir. Söz konusu şirketlerin sermayeleri toplamı 166,24 Trilyon TL'dir. Bunun 150 trilyon TL si (% 90.2) kamu kuruluşu niteliğindeki TŞFAŞ'ne aittir.

Toplam kurulu kapasite 2 milyon 250 bin ton şeker/yıl olup, kamunun payı % 80, özel statüdeki Pankobirlik fabrikalarının payı % 20'dir. Kurulu kapasite, iç talebin % 12,5 oranında üzerindedir. Fabrika başına ortalama kurulu kapasite yaklaşık 77 600 ton şeker/yıl düzeyindedir.

Küp şeker üretim kapasitesi ise 594 000 ton/yıl'dır. Bu iç talebin yaklaşık 6 kat üzerindedir. Küp şekerde kapasite ; TŞFAŞ (kamu) % 50,5, Pankobirlik % 4, özel imalatçılar % 45,5 olarak paylaşılmıştır.

Şekerde ulusal referans olarak “ Türk Gıda Kodeksi Şeker Tebliği” ve “TS-861 Beyaz Şeker Standardı”, uluslararası standart olarak “ AB Şeker Standardı” alınabilir.

Kristal şeker üretiminde 1995 – 1998 döneminde artış gözlenmiştir. Son yıllarda pancarda ihtiyacın üzerinde meydana gelen üretim, şeker stoklarında artışa yol açmış ve buna bağlı olarak kamu sektörü 1998 yılından itibaren pancar üretiminde kota uygulamasına geçmiştir. Kristal şeker üretiminde 1995 – 1998 yılları arasında özel sektöre ait fabrikaların payı sırasıyla %19,4, % 18,5, % 18,8, % 18,1 düzeyinde olmuştur. Küp şekerde ise kamu sektörü üretimde etkinliğini iyice kaybetmiş, imalatçılar üretimde büyük paya sahip olmuşlardır. 1998 yılında küp şeker üretiminin % 77'si imalatçılar, % 17'si Türkşeker, % 6'sı

Pankobirlik tarafından karşılanmıştır. Bu dönemde üretim değeri sabit fiyatlarla; kristal şekerde artmış, küp şekerde azalmıştır.

Şeker üretim maliyetinin ana unsurunu hammadde maliyeti oluşturmaktadır. Pancar fiyatlarına bağlı olarak şeker üretim maliyeti içinde hammaddenin payı % 60 – 75 arasında değişmektedir. 1997 yılında bir önceki yıla göre % 150 oranında artırılan pancar taban fiyatı, şeker maliyetini US \$ bazında % 28 - 38 oranında artırmıştır. Türkiye’de şeker üretim maliyeti, destekleme politikası benimsemiş diğer pancar üreticisi ülkelerin maliyetleri ile uyum içindedir.

1995 ve 1996 yıllarında sırasıyla 409 ve 666 bin ton ithalat yapılmış, bu da yerli üretimin iç pazar payını daraltmıştır. Global arz fazlalığına bağlı olarak Dünya borsa fiyatlarındaki düşme nedeniyle bu dönemde ton başına ithalat değeri yaklaşık 100 US \$ gerilemiştir. AB’ den yapılan ithalatın toplam şeker ithalatı içindeki payı % 48-66 arasında değişmiştir.

İthalattaki koruma oranlarının DTÖ taahhütleri çerçevesinde indirim tabi tutulması ithalatı cazip hale getirici bir görünüm arz etmektedir.

1996 yılında AB ile Gümrük Birliğine geçiş, temel tarım ürünü niteliğindeki şekerli kapsamına almazken, şekerli mamuller sanayii Gümrük Birliği kapsamında işlem görmüştür. Şekerli ürün içinde ithal edilen şeker miktarı, 1996’dan 1997’ye % 237 düzeyinde artış göstermiştir. 1998 yılında şekerli mamuller içinde ithal edilen şeker miktarında uygulamanın başlangıç yılına göre kaydedilen artış % 113’ e gerilemiştir.

1995 ve 1996 yıllarında net ithalatçı konumundaki Türkiye, 1997 ve 1998 yıllarında sırasıyla 172 ve 277 bin ton şeker ihraç ederek dış pazarlara yeniden erişim imkanını yakalamıştır. İhraç fiyatları sırasıyla 1995 yılında 483.79, 1996 yılında 450.00, 1997 yılında 344.78 ve 1998 yılında 266,93 US\$/ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya borsa fiyatlarındaki tedrici gerileme ihraç fiyatlarını da yaklaşık aynı oranda etkilemiştir.

İç fiyatlarda (fabrika çıkışı), US \$ bazında 1997 yılı hariç reel artış sağlanmıştır. 1996 ve 1998’de sırasıyla % 15 ve 12 artış göstermiş, 1997 yılında ise % 6 oranında gerilemiştir.

Perakende fiyatlar; Türk Cumhuriyetleri ve Merkezi Doğu Avrupa ülkelerinden yüksek, AB ülkeleri fiyatlarına yakın durumdadır.

Sektörün rekabet gücünü iki ayrı açıdan değerlendirmek gerekmektedir. Sektör; teknolojik düzey ve ürün kalitesi gibi fiziki kriterler yönünden pancar şekerli üreticisi ülkeler ile rekabet edebilir durumda iken mevcut rejim, global piyasa ve dış ticaret şartları açısından serbest piyasa koşullarında rekabet edebilir düzeyden uzaktır. İç piyasada özel statüdeki fabrikaların rekabet edebilirliği büyük ölçüde mevcut rejim nedeniyle sıkıntılar yaşarken, genel iç piyasa düşük koruma oranları nedeniyle tehdit altındadır. İç piyasayı tehdit eden bir diğer gelişme ise nişasta kökenli glikoz ve HFCS sektörünün hızlı büyüme potansiyelidir. 1999 yılı üretiminin

nişasta bazlı şekerler olarak 211 bin ton olduğu, 2005 yılında üretim tahmininin % 105 artışla 430 bin tona ulaşacağı tahmin edilmektedir. 1999 yılı üretim miktarı şeker eşdeğeri olarak 168 bin ton, 2005 yılı üretim tahmini ise şeker eşdeğeri olarak 344 bin tondur. Yıllık ortalama % 17,5 oranındaki büyüme hızı, pancar kökenli şeker üretim büyüme hızının yaklaşık 7,7 kat üzerindedir. Dış pazarlar ile rekabet, özel statüdeki fabrikalar için olanaksız iken, kamuya ait şirketler devlet desteği ile erişim olanağı elde edebilmektedirler. Sektöre ait rekabet gücü kriterlerinin desteklemeye dayalı olarak olumlu bir tablo sergilediği gözardı edilmemelidir. Sektörün rekabet gücünün devlete bir maliyeti olduğu unutulmamalıdır.

İthalat rakamları bilinmemekle birlikte gelir düzeyi yüksek kesimde kalorisi düşük alternatif diğer tatlandırıcıların (sakarın, aspartam) kullanımının arttığı görülmektedir. Evsel tüketim yanında meşrubat sanayiinde kullanımı giderek artmaktadır. Nişasta bazlı şekerler ve alternatif diğer tatlandırıcılardaki talep büyümesi pancar kökenli şekerin piyasa payını gelecekte daraltıcı faktörler olarak ön plana çıkmaktadır.

Son yıllarda üretici firmaların piyasaya verdikleri şeker miktarındaki düşüş tüketiciye farklı kaynaklardan şeker ulaştığını düşündürmektedir. Nişasta bazlı şeker üretim artışı, kalorisiz tatlandırıcı ithalatı, ayrıca kayıt dışı yollardan şeker girişi bu düşüşün açıklanmasında dikkate alınmalı ve irdelenmelidir.

Şeker sanayii; üretim potansiyeli yüksek, kurulu kapasite yönüyle talebi karşılayabilecek, ölçek olarak AB' nin gerisinde, istikrarsız üretim yapısında, piyasa rekabet gücü desteğe dayandırılmış, sosyal işlevlerle hantallaştırılmış buna karşılık tarımsal ve teknolojik birikimi yönünden zengin, günün koşullarına göre düzenlenmiş rejim altyapısı hazırlandığında sağlıklı işleyebilecek yerli ve yabancı sermaye için cazip hale gelebilecek bir sektör durumundadır.

Son yıllarda şeker arzındaki global artış ve tüketimin lokomotif durumundaki Asya'da finansal krizden kaynaklanan talep daralması şekerin orijininde bloke olmasına yol açmış ve borsa fiyatları 1995 – 1998 yıllarında beyaz şekerde % 4 – 20 oranında değer kaybetmiştir.

Üretimin istikrara kavuşturulamaması, pancar ve şeker fiyatlarının serbest rekabet koşullarında oluşmaması, pazarlama anlayışı yerine satış mantığının benimsenmesi, ekonomik işlev ile sosyal işlevlerin örtüştürülmesi, hantal ve merkezileştirilmiş yönetim yapısı, müşteri odaklı yapılanmaya gidilmemesi sektörün başlıca sorunlarını oluşturmaktadır. Şekeri girdi olarak kullanan sanayiciler ile şeker ticareti ile ilgilenenler kalitenin yurt çapında AT 2 kalitesine getirilmesini, ambalajlama ve depolamada hijyenik faktörlere özen gösterilmesi gerektiğinin altını çizmektedirler. Yakın gelecekte yürürlüğe girecek olan yeni Şeker Kanunu, sektörü serbest rekabet ortamına taşıyarak şirketlerin bu yönde modern yapılanmalara, gerektiğinde “küçülerek büyümeye” yönelmelerini zaruri hale getirecektir.

2000-2005 döneminde yurtiçi talepteki büyüme hızının yılda ortalama % 3,78 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. İstikrarsız üretim yapısı nedeniyle ihracat projeksiyonu yapmak mümkün olamamaktadır. İthalat projeksiyonu kapsamında, AB' den tavizli rejim çerçevesinde yılda 80 000 ton ithal taahhüdü dikkate alınmıştır.

Dünya' da bilgi sistemleri ve iletişim teknolojisinin gelişimine dayanan tarımsal ve endüstriyel gelişmeler beklenmektedir. Bu muhtemelen; tarımda gen mühendisliği alanında ve üretim sürecinin bir anlamda on - line izlenmesi ve denetimi şeklinde gerçekleşirken, endüstriyel alanda üretim süreci ve ilgili hizmetler akışını piyasa sinyallerine endeksleme, etkinleştirme ve hızlandırma şeklinde gerçekleşecektir.

DTÖ taahhütleri gereği % 135'e kadar düşecek vergi oranları, dünya borsa fiyatlarında belirgin bir çıkış kaydedilmemesi durumunda ithalata karşı iç piyasayı korumada yetersiz kalabilecektir. AB 'ne üyelik durumunda sektörün rekabet gücünde ilerleme kaydedilecektir. AB' nin DTÖ taahhütleri gereğince uygulamakta olduğu Özel Koruma Tedbirleri (Safeguard Measures), ithalatta dünya fiyatlarının seyrine göre değişken koruma mekanizması öngördüğünden sektör ithalat ile gündeme gelecek haksız rekabetten korunacaktır. İhracatta ise AB 'nin ihracat sübvansiyonu taahhüdünden yararlanarak Türk ekonomisine yük oluşturmadan dış pazarlara erişim olanağı elde edecektir.

VIII. Plan döneminde öngörülen düzenlemelerin en önemlisi ;

- Sektörü serbest rekabet koşullarına taşıyacak,
- Rekabet gücü kazanma yönünde motive edecek,
- Yerli ve yabancı sermayeyi özendirerek özelleştirmenin önünü açacak,
- Sektörde verimlilik ve karlılık yarışını başlatacak,
- Sektör kompozisyonuna uygun hukuki alt yapı oluşturacak,
- Sektörün global anlamda yapılanmasına zemin hazırlayacak

Şeker Kanunu Taslağı'nın yürürlüğe girmesidir.

Yasa; özel statüdeki fabrikaların sorunlarını çözecek, şekeri girdi olarak kullanan sanayicilerin beklentilerini karşılayacak, şeker ticareti ile ilgilenenleri stabil pazar yapısı ile rahatlatıcı olacaktır. Sektör panoramasının yasanın yürürlüğe girişinden itibaren uyum dönemini müteakip hızlı bir şekilde değişmesi beklenmektedir. Yeni Şeker Kanunu' nun yürürlüğe girmesinin ardından başlatılacak özelleştirme uygulamaları sektörü güdümlü yapılanmadan uzaklaştıracak, küresel boyutlara ulaştıracaktır.

Sektörde kamu kesimi radikal tedbirlerle reorganizasyona gitmek durumundadır. Kurulmakta olan Sivas Şeker Fabrikasının Yatırım Programından çıkartılması, verimsiz ve/veya atıl durumdaki tesislerin tasfiye edilerek yeni kaynaklar yaratılması, bunların da mevcut tesislerin modernizasyonunda kullanılması ön plandadır. Kalite yönetimi olgusunun yaygınlaştırılması,

yeni pazarlama yaklaşımlarına yer verilmesi, desteklerin rasyonel kullanımına yönelik tedbirler alınması, hizmetlere elektronik sistemler ile hız kazandırılması öncelikli hedeflerdir.

Öngörülen düzenlemelerden sağlanacak faydalar ile bunların tahmini maliyetleri, sektör ve ülke lehine sonuçlanmakta, kaynak yaratıcı bir görünüm arz etmektedir.

AB' ne entegrasyon için Topluluğun ortak tarım politikası uygulamalarına uyumu öngören harmonizasyon çalışmalarının hızlandırılması sektör açısından önem taşımaktadır. Şeker sektöründe uzun vadede politikaların dünya ekonomisinin sunduğu fırsatlardan yararlanacak, tehditlerinden korunacak şekilde belirlenmesinde ısrarcı olunmalıdır. AB' ne üyelik durumunda ihracat olanaklarından yararlanacak bir yapılanma içerisine girilmesinde yarar görülmektedir.

1. GİRİŞ

Sektörün Tanımı ve Sınırlanması

Birleşmiş Milletlerin “Tüm Ekonomik Aktivitelerin Uluslararası Standart Endüstriyel Sınıflandırılması” – International Standart Industrial Classification of All Economic Activities – (ISIC) adlı yayınında “3142 Şeker Üretimi Sınıfı”, kamış ham şekeri, rafine kamış veya pancar şekeri, pancar veya kamış şekeri şurubu, diğer şeker ve şuruplar (akçaağaç şekeri, invert şekeri) ve melas olmak üzere kamış veya pancar şekeri üretimini kapsamaktadır.

Şeker sanayii özel ihtisas komisyonu raporu aşağıda gümrük tarife istatistik pozisyon numaraları verilen ürünleri kapsamaktadır.

Tablo 1 : Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon Numaraları

Tarife No	Ürün Adı
17.01.99	Pancardan ve kamıştan elde edilen şekerler (katı halde)
17.03.90	Şeker ekstraksiyonundan veya rafinajından elde edilen melaslar (kamış melası hariç)
23.03.20	Şeker pancarının etli kısımları, şeker kamışı bagası ve şeker sanayiinin diğer artıkları

Tablo 2 : ISIC – Şeker Fabrika ve Rafinerileri Tanımları

Bölüm(Division)	Ana Grup (Major Group)	Grup (Group)
31	311	3118 Şeker Fabrikaları Rafinerileri

Bu sektörün ana işlev alanı, şeker kamışı ya da pancardan ham şeker, şeker şurubu, beyaz şeker üretimi ve ham şekerin rafine edilmesidir. Sektör ayrıca aşağıdaki işlev alanlarını da kapsamaktadır.

Pancar küspesi, şeker üretimi yan ürünü	Pudra şekeri üretimi (pancar)
Arıtılmış şeker üretimi (pancar)	Pancar ham şekeri üretimi
Arıtılmış şeker üretimi (kamış)	Kamış ham şekeri üretimi
Kristal şeker üretimi (pancar)	Pancar şurubu rafinasyonu
Kristal şeker üretimi (kamış)	Kamış şurubu rafinasyonu
Pancar şekeri öğütülmesi	Şeker fabrikası
Kamış şekeri öğütülmesi	Şeker (renk ve koku katkılı) üretimi
Pancar şekeri fabrikasyonu	Şeker rafinerisi
Kamış şekeri fabrikasyonu	Şurup üretimi (pancar)
Melas (pancar şekeri) üretimi	Şurup üretimi (kamış)
Melas (kamış şekeri) üretimi	Pekmez (pancar şekeri) üretimi
Melas (renk ve koku katkılı) üretimi	

Şeker Sanayii Kapsamındaki Ürünlerin Pazardaki Adları, Nitelikleri, Gümrük Tarife ve İstatistik Pozisyon Numaraları

Şeker fabrikalarında kristal ve küp şeker üretilmekte, yan ürün olarak da melas, yaş ve kuru pancar küspesi ile gerekli hallerde melaslı kuru küspe elde edilmektedir.

Şeker

Kristallendirilmiş sakarozdan ibaret bir besin maddesidir. İstatistik pozisyonlarına bölünmüş Gümrük Giriş Tarife Cetvelinin “Şeker ve Şekerli Mamuller” başlıklı 17 inci faslında yer alır.

Kristal Şeker

Standart kristal şeker, tek başına veya şekerli besin maddeleri üretiminde kullanılan kristal haldeki sakarozdur. GTİP numarası 17.01.99.10.00.11’dir.

Şekerin kalite kriterleri ve bu kriterlerin üst sınır değerleri ve/veya aralıkları uluslararası ve ulusal şeker standartları ile belirlenmiştir. Dünya’da adı geçen beyaz şeker standartları FAO/WHO, Kodeks Gıda Komisyonu Uluslararası Beyaz Şeker Standardı ve beyaz şeker standardıdır. Ayrıca ülkeler ulusal standart hazırlayabilmektedirler. Türk Standartları Enstitüsü TS 861/Nisan 1998 Beyaz Şeker Standardı ulusal standart niteliğinde yürürlüktedir.

Küp Şeker

0.5-1 mm. büyüklükte ince kristalli standart kristal şekerden yapılan küp veya dikdörtgen prizma veya özel şekillerde imal edilen bir şekerdir. GTİP numarası 17.01.99.10.00.12’dir.

TS 861 Beyaz Şeker Standardına göre kristal ve küp şeker özellikleri aşağıda tabloda verilmiştir.

Tablo 3 : Türk Standartları (Fiziksel, Kimyasal ve Hijyenik Özellikler)

Özellikler	Beyaz Şeker	
	Kristal Şeker	Küp Şeker
Temel Bileşim ve Katkı Faktörü		
Polarizasyon değeri, °Z, en az	99,7	99,7
İnvert şeker, % (m/m) en çok	0,04	0,04
İletkenlik külü, % (m/m), en çok	0,04	0,04
Renk tipi (Kristal rengi), Braunschweig puanı, en çok	9	9
Çözelti rengi, ICUMSA birimi, IU ₄₂₀ , en çok	45	45
Kurutma kaybı, % (m/m), en çok	0,6	0,1
Koruyucu Maddeler		
Kükürt dioksit (SO ₂), mg/kg, en çok	15	15
Ağır Metaller		
Arsenik (As) mg/kg, en çok	1	1
Bakır (Cu) mg/kg, en çok	2	2
Kurşun (Pb),mg/kg, en çok	0,5	0,5
Topaklaşmayı Önleyici Maddeler		
Nişasta ve diğerleri, % (m/m), en çok	Bulunmamalı	Bulunmamalı
Yabancı madde	Bulunmamalı	Bulunmamalı

Türk Gıda Kodeksi Şeker Tebliği'nde beyaz şeker özellikleri aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Polarizasyon (Z)	≥ 99,7
İletkenlik külü (% m/m)	≤ 0,04
İnvert şeker miktarı (%m/m)	≤ 0,04
Kurutma kaybı (%m/m)	≤ 0,1
Renk tipi (Braunschweig puanı)	≤ 12

Türk Gıda Kodeksi ve TS 861 şekerde temel bileşim kriterlerini aynı kabul etmiş, TS 861 ilave olarak koruyucu maddeler, zehirli ve yabancı maddeler ile topaklaşmayı önleyici maddelere sınırlar getirmiştir.

Küspe (Pancar Posası)

İstatistik pozisyonlarına bölünmüş Gümrük Giriş Tarife Cetvelinin “Gıda Sanayiinin Kalıntı ve Döküntüleri Hayvanlar İçin Hazırlanmış Kaba Yemler ” başlıklı 23’ üncü faslında yer alır.

Yaş Küspe (Pancar Posası)

Şeker pancarı kıyımlarından difüzyon yolu ile şekerin alınmasından sonra geriye kalan karbonhidratça zengin, gerektiğinde üre, melas ve şilempeli melas ilavesi ile besleme değeri artırılan kısımdır. Difüzörden çıkan küspe işletme koşulları ve difüzör tipine göre % 7-10 kuru madde, % 0,2-0,3 şeker kapsar. Sulu küspe, preslerde % 13-17 kuru maddeye kadar sıkılır ve yaş küspe adı ile çiftçi ve besicilere hayvan yemi olarak değerlendirilmek üzere (bedelli yada bedelsiz) verilir. GTİP numarası 23.03.20.18.00.00'dır.

Melaslı Kuru Küspe

Melaslı kuru küspe, yaş küspe ile belirli oranda melasın karıştırılması ve kurutulmasından elde edilen ve büyükbaş hayvan yemi olarak değerlendirilen bir besin maddesidir. 100 kg melaslı kuru küспенin yem değeri 83 kg. arpanın yem değerine eşdeğer olup GTİP numarası 23.03.20.11.00.00'dır.

Türkiye'de yan ürün olarak üretilen değişik pancar posası türlerine ilişkin olarak TS 6321 (Kasım 1993) "Hayvan yemleri – Pancar Posası" standardında yer alan özellikler aşağıda verilmiştir.

Tablo 4 : Pancar Posasının Grup Özellikleri (Kütlece)

Özellikler	Yaş (Taze) P.Posası	Sıkılmış P.Posası	Kuru P.Posası	Melaslı P.Posası
Kuru madde en az, %	8	16	90	88
Ham protein en az, %	-	-	-	-
Ham kül, en çok %	0,5	1	5,6	8
Melas, %	-	-	-	30-35
Üre, %	-	-	-	-
Şilempeli melas, %	-	-	-	-
Kükürt, %	-	-	-	-
Fosfor, %	-	-	-	-
Kalsiyum, en az, %	-	-	-	-
Demir, en çok mg/kg	-	-	-	-
Çinko, en az mg/kg	-	-	-	-
Bakır, en az mg/kg	-	-	-	-
Mangan, en az mg/kg	-	-	-	-
Kobalt, en az mg/kg	-	-	-	-
Potasyum, en çok %	-	-	-	-

Melas

Melas, pancarın işlenmesi sırasında elde edilen, koyu kahverengi, koyu pekmez kıvamında yapışkan (lüzuci) tatlı bir sıvıdır. İşlenen pancara göre yaklaşık % 4-5 oranında elde edilmektedir. TS 6320 Melas Standardı, şeker pancarından elde edilen ve hayvan beslemede kullanılan melası kapsar.

Hayvan yemleri-melas standardına göre melasın kimyasal özellikleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 5 : Melasın Kimyasal Özellikleri

Özellikler	Miktar
Kuru madde %, en az	77,0
Sakaroz %, en az	48,0
Özgül ağırlık, en az g/cm ³	1,2
Ham kül %, en çok	12,0
İnvert şeker %, en çok	0,60
Arsenik mg/kg, en çok	1,0
Bakır mg/kg, en çok	18,0
Çinko mg/kg, en çok	100,0
Demir mg/kg, en çok	100,0
Kalay mg/kg, en çok	100,0
Kurşun mg/kg, en çok	2,0

Pancar melasının GTİP numarası 17.03.90.00.00'dır.

2. MEVCUT DURUM VE SORUNLAR

2.1. Mevcut Durum

Sektörün GSMH olarak Türkiye genelindeki payı % 0,2, imalat sanayi içindeki payı ise % 0,8 düzeyindedir.

Şeker Sanayii'nin Üst Sektörleri ve Türkiye İçindeki Payı

Şeker sanayiinin üst sektörleri; birinci aşamada gıda, ikinci aşamada imalat sanayi sektörüdür.

Tablo 6 : Şeker Sanayii'nin Üst Sektörleri İçindeki Payı (1998 yılı itibariyle)

	Üretim		İhracat		İthalat	
	Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%
Şeker sanayii	73 662		9 974		851	
Gıda Sanayi	637 243	11,56	86 828	11,49	40 195	2,12
İmalat Sanayi	3 394 528	2,17	770 908	1,29	1 245 338	0,07
Toplam	4 621 003	1,59	811 448	1,23	1 418 900	0,06

(*) % Paylar şeker sektörünün hizasındaki parametre içindeki payını göstermektedir.

(**) Üretim, İthalat ve İhracat değerleri 1994 yılı fiyatları ile.

Şeker sanayiinin üretim, ihracat ve ithalat değerleri olarak sırasıyla;

Gıda sanayi içindeki payı ; % 11,6, % 11,5, % 2,1,

İmalat sanayi içindeki payı ; % 2,2, % 1,3, % 0,07,

Türkiye geneli içindeki payı ; % 1,6, % 1,2, % 0,06

düzeyindedir.

Şeker sanayii'nin Üst Sektörler ve Ülke İstihdamı İçindeki Payı (Temmuz 1998 itibariyle):

Tablo 7 : Şeker Sanayii'nin Ülke İstihdamı İçindeki Payı

	Sivil İstihdam	
	Kişi	%
Şeker sanayii	32 075	
İmalat Sanayii	3 300 000	0,97
Ülke Toplamı	21 958 000	0,15
Sendikaya Kayıtlı İşçi		
Şeker sanayii	37 314	
Gıda Sanayii	313 522	11,9
Ülke Toplamı	4 327 156	0,86

(*) % Paylar şeker sektörünün hizasındaki parametre içindeki payını göstermektedir.

Şeker sanayii sivil istihdam olarak imalat sanayiinin yaklaşık % 1'i , ülke genelinin binde 15'i düzeyinde istihdam yaratmaktadır.

2.1.1. Sektördeki Kuruluşlar

Ülkemizde ilk şeker fabrikası kurma girişimleri Cumhuriyetin ilanından hemen sonra 1923 yılında başlamıştır. Nuri Şeker'in önderliğindeki çalışmalarla 1925 yılında temeli atılan Uşak Şeker Fabrikası 1926 yılında işletmeye alınmıştır. İlk Türk şekerini ise yine 1926 yılında işletmeye alınan Alpullu Şeker Fabrikası'nda üretilmiştir.

1933 yılında Eskişehir ve ardından 1934 yılında Turhal şeker fabrikalarının işletmeye alınmasıyla sayıları 4'e ulaşan fabrikalar 1935 yılında Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (TÜRKŞEKER) çatısı altında birleştirilmiştir. O tarihten bu güne kadar sektörde;

- 1953'te Adapazarı,
- 1954'te Amasya, Konya ve Kütahya
- 1955'te Burdur, Kayseri ve Susurluk
- 1956'da Elazığ, Erzincan, Erzurum ve Malatya
- 1962'de Ankara,
- 1963'te Kastamonu
- 1977'de Afyon
- 1982'de Muş ve Iğın
- 1984'te Ağrı ve Bor,
- 1985'te Elbistan
- 1989'da Erciş ve Ereğli
- 1989'da Çarşamba
- 1991'de Çorum
- 1993'te Kars
- 1998'de Yozgat

şeker fabrikaları olmak üzere fabrika sayısı 29'a ulaşmıştır.

Sektörde en büyük şirket durumundaki Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Ana Statüsü ile belirlenen faaliyet alanları çerçevesinde 2'si Bağlı Ortaklık (Adapazarı ve Kütahya) olmak üzere 26 şeker fabrikası ile hizmet vermektedir. Sektörde ayrıca, 1991 yılında Amasya, 1992 yılında Konya ve Kayseri Şeker Fabrikaları Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. yönetiminden ayrı Pankobirlik bünyesinde özel şirket statüsüne getirilmiştir.

Özetlenecek olursa sektörde;

- Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.,
- Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş. (BO),
- Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş. (BO),
- Amasya Şeker Fabrikası A.Ş.,
- Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş.,
- Konya Şeker Fabrikası A.Ş.

olmak üzere altı şirket faaliyet göstermektedir.

Ayrıca;

- Boğazlıyan Şeker Fabrikası A.Ş., Yozgat – Boğazlıyan'da, 14/11/1995 tarihinde, 95/7531 sayılı,
- M.B. Şeker ve Nişasta Sanayi ve Ticaret A.Ş., Aksaray'da 14/07/1997'de, 97/9582 sayılı,
- Çumra Şeker sanayii ve Ticaret A.Ş., Konya - Çumra'da 2/07/1999 tarih, 99/13098 sayılı

Bakanlar Kurulu Kararları ile şeker fabrikası kurma izni almışlardır.

Yatırım programında yer alan, kurulma aşamasındaki TŞFAŞ' ne ait Kırşehir Fabrikası'nın 2000 yılında devreye alınması planlanmaktadır. TŞFAŞ' ne ait Sivas Fabrikası'nın ise yatırım programına göre 2002 yılında tamamlanması öngörülmekle birlikte gerçekleşen fiziki yatırım durumu ve diğer öncelikler dikkate alındığında bu tarihte tamamlanması olası görülmemektedir.

Sektörde faaliyet gösteren kuruluşlardan Türkşeker'in 2000 Ocak itibariyle sermayesi 150 trilyon TL olup, 300 trilyon TL'ye yükseltilmesi konusunda çalışmalar sürdürülmektedir. Bağlı Ortaklıklardan Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş.'nin Ocak 2000 itibariyle sermayesi 1.99 trilyon TL, Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş.'nin sermayesi 750 milyar TL düzeyindedir

Özel statüdeki kuruluşlardan Amasya Şeker Fabrikası A.Ş.'nin 6 trilyon TL, Konya Şeker Fabrikası A.Ş.'nin 4 trilyon TL, Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş.'nin 3,5 trilyon TL sermayeleri bulunmaktadır. Ancak her 3 fabrikanın da sermaye yetersizliği sözkonusudur.

Kurulmakta olan Çumra Şeker sanayii ve Ticaret A.Ş.'nin kuruluş sermayesi 17 milyar TL'dir. Boğazlıyan Şeker Fabrikası A.Ş.'nin kuruluş sermayesi 50 milyar TL olup, 6,5 trilyon TL'ye yükseltilmesi söz konusudur. M.B. Şeker ve Nişasta Sanayi ve Ticaret A.Ş. 5 milyar TL sermaye ile kurulmuştur. M.B. Şeker ve Nişasta Sanayi ve Ticaret A.Ş. ile Çumra Şeker sanayii ve Ticaret A.Ş.'nin yatırımlarına yabancı sermaye desteği sağlama konusunda girişimleri olduğu öğrenilmiştir.

Daha sonra detaylı olarak değinilecek olan mevcut şeker rejimi çerçevesinde, sektörde faaliyet gösteren kuruluşların, piyasa argümanlarının değişkenliğine bağlı olarak rekabet güçleri etkilenebilmektedir. Piyasa olumsuzlukları, özellikle özel statüde faaliyet gösteren şeker fabrikalarına yansımaktadır. 1998 ve 1999 yıllarında özel şeker fabrikalarının mali darboğaz içine girdikleri görülmektedir.

**Tablo 8 : Şeker Sektöründe Önemli Kuruluşlar
TÜRKŞEKER**

Sıra No	Kuruluşun Adı	Yeri	Mülkiyeti	Üretim Konusu	1998 Yılı Kap. bin ton şeker/yıl	İşçi Sayısı
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	- Adapazarı (BO)	Sakarya	Kamu	Kristal	65	656
	- Afyon	Afyon	Kamu	Kristal+Küp	136	1010
	- Ağrı	Ağrı	Kamu	Kristal+Küp	34	683
	- Alpullu	Kırklareli	Kamu	Kristal+Küp	46	640
	- Ankara	Ankara	Kamu	Kristal+Küp	63	1206
	- Bor	Niğde	Kamu	Kristal	73	780
	- Burdur	Burdur	Kamu	Kristal	97	941
	- Çarşamba	Samsun	Kamu	Kristal	34	575
	- Çorum	Çorum	Kamu	Kristal	125	496
	- Elazığ	Elazığ	Kamu	Kristal+Küp	28	641
	- Elbistan	K.Maraş	Kamu	Kristal	67	743
	- Erciş	Van	Kamu	Kristal+Küp	23	577
	- Ereğli	Konya	Kamu	Kristal	152	859
	- Erzincan	Erzincan	Kamu	Kristal+Küp	39	591
	- Erzurum	Erzurum	Kamu	Kristal+Küp	44	735
	- Eskişehir	Eskişehir	Kamu	Kristal+Küp	141	1187
	- Iğın	Konya	Kamu	Kristal	140	1125
	- Kars	Kars	Kamu	Kristal	16	342
	- Kastamonu	Kastamonu	Kamu	Kristal	61	577
	- Kütahya(BO)	Kütahya	Kamu	Kristal	40	499
	- Malatya	Malatya	Kamu	Kristal+Küp	53	714
	- Muş	Muş	Kamu	Kristal+Küp	35	696
	- Susurluk	Balıkesir	Kamu	Kristal+Küp	72	806
	- Turhal	Tokat	Kamu	Kristal+Küp	128	1120
	- Uşak	Uşak	Kamu	Kristal+Küp	34	629
	- Yozgat	Yozgat	Kamu	Kristal	54	461
Toplam					1 800	19 289
Kurulmakta Olanlar						
	- Kırşehir	Kırşehir		Kristal	51	173
	- Sivas	Sivas		Kristal	51	5
1	Amasya Şeker Fab.A.Ş.	Suluova	Özel	Kristal	118	409
2	Kayseri Şek.Fab.A.Ş.	Kayseri	Özel	Kristal+Küp	118	790
3	Konya Şek.Fab.A.Ş.	Konya	Özel	Kristal+Küp	214	1 151
Toplam					450	2 350
ÖZEL SEKTÖR						
Kurulmakta Olanlar						
4	M.B. Şek.ve Niş. San.ve Tic. A.Ş.	Aksaray	Özel	Kristal	200	356
5	Boğazlıyan Şek.Fab.A.Ş.	Yozgat	Özel	Kristal	160	250
6	Çumra Şek.San. ve Tic.A.Ş.	Konya	Özel	Kristal	187	300
Toplam					547	906

Kaynak : T.Ş.F.A.Ş. BO : Bağlı Ortaklık (Anonim Şirket Statüsünde)

2.1.2. Mevcut Kapasite ve Kullanımı

Tablo 9 : Şeker Sektöründe Kurulu Kapasite Durumu

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)		Birimi (4)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
				1995 (5)	1996 (6)	1997 (7)	1998 (8)	1996 (9)	1997 (10)	1998 (11)
TÜRKŞEKER										
1	Kristal Şeker	Kapasite	Bin ton/yıl	1 600	1 600	1 650	1 800	0	3	9
		KKO	%	69	95	116	123	38	22	6
2	Küp Şeker	Kapasite	Ton/gün	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0	0
		KKO	%	22	13	13	8	-41	0	-38
ÖZEL SEKTÖR										
1	Kristal Şeker	Kapasite	Bin ton/yıl	300	350	350	450	17	0	29
		KKO	%	88	96	127	108	9	32	-15
2	Küp Şeker									
	Pankobirlik	Kapasite	Ton/gün	80	80	80	80	-	-	-
		KKO	%	42	47	37	33	12	-21	-11
	İmalatçılar	Kapasite	Ton/gün	900	900	900	900	-	-	-
		KKO	%	46	44	41	41	5	-7	-
GENEL TOPLAM										
1	Kristal Şeker	Kapasite	Binton/yıl	1900	1 950	2 000	2 250	3	3	13
		KKO	%	72	95	118	120	32	24	7
2	Küp Şeker	Kapasite	Ton/gün	1 980	1 980	1 980	1 980	-	-	-
		KKO	%	34	29	27	24	-2	-7	-11

Kaynak :T.Ş.F.A.Ş., Pankobirlik, Keskinliç A.Ş.

1998 yılında TŞFAŞ' ne ait Yozgat Şeker Fabrikası 54 bin ton şeker üretim kapasitesi ile faaliyete geçmiştir. Kayseri ve Konya Şeker fabrikalarında kapasite artırımına gidilmiş, Kayseri fabrikası 5000 ton/gün, Konya fabrikası ise 9000 ton/gün pancar işler durumuna getirilmiştir. Kapasite artırımına ilişkin diğer gelişmeler; pancar kalitesine bağlı randıman artışı yanında fabrikasyon kayıplarının azaltılmasına yönelik olarak yapılan modernizasyon ve otomasyon yatırımlarından kaynaklanmaktadır.

1998 yılı itibariyle şeker sanayii toplam nominal kapasitesi 2 milyon 250 bin ton kristal şeker/yıl'dır. Kampanyaların uzatılması suretiyle bu kapasitenin % 20 üzerine çıkılabilmektedir. Kurulu kapasite iç talebin % 12,5 oranında üzerindedir. Türkşeker'de fabrika başına ortalama kapasite; 1995 ve 1996 yıllarında 64, 1997 yılında 66, 1998 yılında 69 bin ton şeker/yıl düzeyindedir. Özel fabrikalar ortalaması ise 1995 yılında 100, 1996 ve 1997 yıllarında 117, 1998 yılında 150 bin ton şeker/yıl olmuştur. Özel fabrikaların eriştiği fabrika başına ortalama kapasite ölçek ekonomisi açısından elverişli düzeyde olup, gelişmiş pancar şekeri üreticisi ülkelerin ortalama ölçeklerine oldukça yakındır. Türkiye ortalaması ise 77 600 ton şeker/yıl-fabrika düzeyindedir.

Yılda kişi başına 1.5 kg küp şeker tüketildiği dikkate alındığında ülke talebinin yaklaşık 97 bin 500 ton küp şeker olduğu görülmektedir. 1991 yılından itibaren özelleştirme ve liberasyon politikaları gereği küp şeker üretiminde özel sektörün etkin kılınması amacıyla getirilen teşvik kararları ihtiyacın üzerinde tesis kuruluşuna neden olmuştur. Bugünkü kurulu kapasite

ihtiyacın 6,1 kat üzerindedir. Küp şeker tüketicisi, gelir seviyesinin artışıyla orantılı olarak tercihini 5 ve 3 gr kristal paket (toz) yönünde kullanmakta, bunun yanısıra sıcak geleneksel içeceklerde şeker kullanmayan tüketiciler artmaktadır. Kişi başına küp şeker tüketimindeki bu daralma nüfus artışıyla dengelenerek korunmaktadır.

Tablo 10 : Küp Şeker Üreten Firmaların Kapasiteleri (Ton/gün)

<u>Şeker Fabrikaları Bünyesindeki Küp Şeker Tesisleri</u>	
- TÜRKŞEKER	1 000
- Pankobirlik	80
Toplam	1 080
<u>Küp Şeker İmalatçıları</u>	
- Keskinliç	200
- Mert Şeker	80
- Aral Şeker	60
- Doğu Şeker	40
- Kristal Şeker	35
- Anadolu Şeker	25
- ABC Şeker	20
- Öz Küp Şeker	35
- Pare Şeker	35
- Ak Küp Şek.	20
- Diğer (yaklaşık 100 firma toplamı)	350
Toplam	900
Genel Toplam	1 980

2.1.3. Üretim

a) Üretim Yöntemi-Teknoloji

Ülkemizin coğrafi konumu nedeniyle şeker pancardan üretilmektedir. Gelişmiş ülke teknolojilerinden fazla farklılık göstermeyen ülke teknolojisi yalnızca ölçek büyüklüğü ve otomasyon yönleriyle farklılaşmaktadır. Yakıt ekonomisi, melasın şekersizlendirilmesi gibi alt entegrasyona yönelik yatırımların eksikliği, gelişmiş ülke teknolojilerine göre dikkat çekmektedir. Genelde şeker teknolojisindeki gelişmeler münferit makina tesis tasarım gelişmelerine bağlı olarak yönlendirilmektedir. Bu konudaki dünya uygulamaları izlenmekte ve kaynak olanakları çerçevesinde uygulanmaktadır. Komple fabrika otomasyon çalışmalarında mesafe kaydedilmiştir.

Ülkemizde genelde uygulanan şeker üretim teknolojisi pancarın fabrikaya alınışından itibaren aşağıdaki seyri izlemektedir. Pancar sulu veya kuru boşaltma sistemleriyle fabrika silolarına alınır. Ot ve taşından ayrılarak yüzdürme kanalları vasıtası ile pancar yıkama ve kesme makinalarına iletilir. Kıyım haline dönüştürülen pancar taşıma bandı ile difüzyon ünitesine alınır. Bant üzerinde tartılarak işlenen pancar miktarı tespit edilir. Haşlama teknesi, difüzyon aparatı ve ısıtıcılardan oluşan difüzyon birimi, pancar kıyımının kendi yönünden ters yönde hareket eden sıcak su ile temas ettirilerek içindeki şekerinin suya alınmasını sağlar. Difüzörün kıyım giren ucundan şerbet, diğer ucundan şekerini vermiş kıyımlar (küspe) alınır. Küspe preslerde sıkılarak şeker kapsayan suyu difüzöre geri beslenir. Sıkılmış yaş küspe hayvan yemi olarak kullanılmak üzere taşıma bandı ile fabrika dışına alınır veya küspe kurutma tesislerinde kurutulur ve peletlenir. Difüzörden elde edilen şerbetin içindeki şeker dışındaki maddeler spesifik reaksiyon koşullarında kireç sütü ve karbondioksit ile muamele edilerek şerbetten uzaklaştırılır. Bu işlem için kireçleme ve karbonatlama kazanları ile dekantör ve filtre üniteleri kullanılır. Kullanılan kireç sütü kireç ocağından elde edilen kalsiyum oksit kireç dairesinde su ile muamele edilmesiyle elde edilir. Karbondioksit ve kalsiyum oksit, kalsiyum karbonatın kireç ocaklarında kok kömürü ile reaksiyonu suretiyle üretilir. Arıtılmış şerbet çok kademeli buharlaştırma sisteminde, kuru madde miktarının artırılması amacıyla 4-4,5 kat koyulaştırılır. Koyulaştırılan şerbet pişirim kazanlarında vakum altında buharlaştırılıp şekerin kristalize hale geçmesi sağlanır.

Şurup-şeker karışımından oluşan lapa, refrejerant adı verilen aparatlarda bekletilerek ve soğutularak şeker kristalizasyonunun tamamlanması sağlanır. Lapadaki şeker kristalleri ana şuruptan santrifüjler kullanılarak ayrılır. Elde edilen ıslak şeker şeker kurutucuda kurutulur, tartılır, torbalanır ve stoklanır. Lapadan ayrılan şurupta iki kademe daha kristallenme yapılarak elde edilen orta ve son şekerler eritilip tekrar kristal şeker eldesinde kullanılır. Son şeker kademesinin şurubu melas adını alır. Alkol, ilaç ve yem sanayiinin ham maddesi olarak kullanılır.

Pancar şekeri üreticisi diğer ülkeler ile kıyaslandığında, üretim prosesi bakımından temelde hiçbir farklılık göstermeyen ülkemizdeki fabrikaların modernizasyonu ve yeni teknolojik gelişmelere adaptasyonu yanında günlük pancar işleme kapasitelerinin (ölçeklerinin) artırılması gerekmektedir.

Tablo 11 : Birim Üretim Girdileri (1998 Yılına Ait)

TÜRKŞEKER		(Cari Fiyatlarla)			
Girdiler (Mal Bazında)	Miktar (ton)		Değer (Milyar TL)		
	Yerli	İthal	Yerli	İthal	
1- Pancar	17 619 006	27 327*	311 716		397
2- Yakıtlar			26 208		
3- İşletme ve tamir bakım**			7 637		
4- Ambalaj			1 938		
5- Personel			53 913		
6- Nakliye			24 517		
7-Finansman gideri			7 312		
8- Diğer masraflar			17 143		
Tenziller (-)			-37 403		
Toplam	17 619 006	27 327	412 980		397
ÖZEL SEKTÖR					
1. Pancar	4 411 115	-	81 551		-
2. Pancar tohumu	-	307	-		2 192
3. Personel	-	-	7 622		-
4. Yakıtlar	-	-	5 236		-
5. Bakım, onarım malz.	-	-	163		-
6. Ambalaj malz.	-	-	525		-
7. Yatırım malz.	-	-	942		295
8. Suni gübre	52 500	-	3 324		-
9. Diğer muhtelif malz.	-	-	1 130		-
Toplam	4 463 615	307	100 493		2 487

Kaynak : TŞFAŞ, Pankobirlik

(*) Nahçıvan' dan Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ithal edilen pancar.

(**)1571,27 bin US\$ değerinde, kimyevi madde, laboratuvar malzemesi ve diğer muhtelif işletme malzemesi ithalatla karşılanmıştır. Bu da toplam üretim miktarının % 0,11'idir.

b) Ürün Standartları

Türk Gıda Kodeksi uygulamaları çerçevesinde ;

- 16 Kasım 1997 tarih, 23 172 mükerrer sayılı resmi gazetede yayımlanan Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği ve buna ilişkin değişiklikler,
- 9 Haziran 1998 tarih, 23 367 sayılı resmi gazetede yayımlanan Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine dair yönetmelik,
- 21 Ekim 1999 tarih, 23 853 sayılı resmi gazetede yayımlanan 99/10 sayılı Türk Gıda Kodeksi Şeker Tebliği,

Türk Standartları Enstitüsü Uygulamaları Çerçevesinde ;

- TS-861 Beyaz Şeker Standardı (25 Temmuz 1989 tarihinde tadil edilmiştir- Mecburi uygulamadan kaldırılmıştır),
- TS-6321 Pancar Posası Standardı,
- TS-6320 Melas Standardı,
- TS-11127 Şlempeli Melas Standardı

sektör için ulusal referanslar olarak gösterilebilir.

AB’ nde uygulanan beyaz şeker standardı (kalite 2) ise uluslararası referans olarak alınabilir.

Tablo 12 : AB’nde Uygulanan Beyaz Şeker Standardı

	Birim	Kalite 1	Kalite 2	Kalite 3
Polarizasyon	°S	≥ 99,7	≥ 99,7	≥ 99,7
Rutubet	100	≤ 0,06	≤ 0,06	≤ 0,06
İnvert Şeker	100	≤ 0,04	≤ 0,04	≤ 0,04
Kül	Puan	≤ 6	≤ 15	
Renk Tipi	Puan	≤ 4	≤ 9	≤ 12
Çözelti Rengi	Puan	≤ 3	≤ 6	

c) Üretim Miktarı ve Değeri

Küp şekerde üretim miktarı paketli küp şeker üzerinden verilmiş olup, yaklaşık yılda 50 bin ton olduğu tahmin edilen dökme ve kırtlama üretim dahil değildir.

Kristal şeker üretiminde 1995 – 1998 döneminde artış gözlenmekle birlikte artış hızında gerileme ortaya çıkmıştır. Son yıllarda pancarda ihtiyacın üzerinde meydana gelen üretim, şeker stoklarında artışa yol açmış ve buna bağlı olarak kamu sektörü 1998 yılından itibaren pancar üretiminde kota uygulamasına geçmiştir. Kristal şeker üretiminde 1995 – 1998 yılları arasında özel sektöre ait fabrikaların payı sırasıyla %19,4, % 18,2, % 18,8, % 18,1 düzeyinde olmuştur. Küp şekerde ise kamu sektörü üretimde etkinliğini iyice kaybetmiş, imalatçılar üretimde büyük paya sahip olmuşlardır. 1998 yılında küp şeker üretiminin % 77 si imalatçılar, % 17’si Türkşeker, % 6’sı Pankobirlik tarafından karşılanmıştır.

Tablo 13: Üretim Miktarı
TÜRKŞEKER

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
1	Kristal Şeker	1 099 600	1 514 727	1 920 000	2 215 700	38	27	15
2	Küp Şeker	64 715	39 225	39 455	24 643	-39	0,6	-38
3	Melas	372 646	468 098	591 700	760 300	26	26	28
ÖZEL SEKTÖR								
1	Kristal Şeker	265 312	336 072	443 105	487 748	27	32	10
2	Küp Şeker							
	- Pankobirlik	10 043	11 158	8 757	7 922	11	-22	-10
	- İmalatçılar	125 000	120 000	110 000	110 000	-4	-8	0
3	Melas	93 160	125 948	145 638	184 428	35	16	27
GENEL TOPLAM								
1	Kristal Şeker	1 364 912	1 850 799	2 363 105	2 703 448	36	28	14
2	Küp Şeker	199 758	170 383	158 212	142 565	- 15	-7	-10
3	Melas	465 806	594 046	737 338	944 728	28	24	28

Kaynak : TŞFAŞ, PANKOBİRLİK ve Keskinliç A.Ş.(Balküpi)

Tablo 14: Üretim Değeri (Milyar TL)
TÜRKŞEKER

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	Kristal Şeker	27 274	75 738	169 691	371 849	178	124	119
	Küp Şeker	653	797	1 358	1 982	22	70	46
ÖZEL SEKTÖR								
	Kristal Şeker	8450	20194	44966	90372	139	123	101
	Küp Şeker							
	- Pankobirlik	330	661	1 024	1 725	100	55	68
	- İmalatçılar	3 875	7 177	11 814	18 920	85	65	60
GENEL TOPLAM								
	Kristal Şeker	35 724	95 932	214 657	462 221	169	124	115
	Küp Şeker	4 858	8 635	14 196	22 627	78	64	59

Kaynak : TŞFAŞ, PANKOBİRLİK ve Keskinliç A.Ş.

1996 yılında kamu sektöründe üretim bir önceki yıla göre % 37 oranında artarken cari satış fiyatı % 102 oranında artış göstermiştir. Üretim değeri de % 178 oranında artmıştır. 1997 yılında üretim artışı % 29 oranında gerçekleşirken cari satış fiyatı % 74 oranında artmış, üretim değeri % 124 artış kaydetmiştir. 1998 yılında % 16 üretim artışına karşılık cari satış fiyatında % 90 dolayında artış sonucu üretim değeri artışı % 119 olmuştur.

Ortalama satış fiyatlarına 1998 yılı fiyatlarıyla bakıldığında yıllık artışlar sırasıyla, 95/96 % 13, 97/98 % 10,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. 96/97 fiyat seyri ise % 11,1 ile gerileme kaydetmiştir. Sabit fiyatlardaki bu gelişmeler üretim miktarındaki değişimlerle birlikte üretim değerlerine yansımıştır.

Tablo 15 : Üretim Değeri (Milyar TL)

TÜRKŞEKER		(1998 Yılı Fiyatlarla)						
Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	Kristal Şeker	163 402	253 549	290 172	371 849	55	14	28
	Küp Şeker	3 912	2 668	2 322	1 982	-32	-13	-15
ÖZEL SEKTÖR								
	Kristal Şeker	49 075	62 223	82 038	90 371	27	32	10
	Küp Şeker							
	- Pankobirlik	2 183	2 402	1 922	1 725	10	-20	-10
	- İmalatçılar	23 216	18 784	19 568	18 920	-19	4	-3
GENEL TOPLAM								
	Kristal Şeker	212 477	315 772	372 210	462 220	49	18	24
	Küp Şeker	29 311	23 854	23 812	22 627	-18	-0.2	-5

Kaynak :TŞFAŞ, PANKOBİRLİK, Keskinlik A.Ş.

Sektörde şekerle kısmen ikame olabilen ve mısırdan üretilen nişasta bazlı tatlandırıcıların üretimi şekerle göre hızlı bir büyüme göstermektedir. Beş büyük firma tarafından üretilen nişasta ve nişasta bazlı şekerlerin 1998 yılı kapasitesi 222 bin tondur. Söz konusu kapasitenin şeker eşdeğeri karşılığı 178 bin ton dolayındadır. Nişasta bazlı şekerler pancar kökenli şeker talebinin 1999 yılında % 3'ünü elde etmiştir. 1999 – 2005 döneminde yıllık ortalama büyüme hızı % 17,3 civarında olup, pancar kökenli şeker büyüme hızının yaklaşık 7,7 katıdır.

Tablo 16 : Nişasta ve Nişasta Bazlı Şekerler

Üretim Miktarı (Ton)

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
1	Nişasta	43 000	49 000	63 500	73 000	14	29	15
2	Nişasta Bazlı Şekerler	66 000	79 500	108 000	151 000	20	36	40

d) Maliyetler**Tablo 17 : Ortalama Satış Maliyeti Endeksi 1995=100 (TL/kg) (Cari Fiyatlarla)**

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
TÜRKŞEKER								
<u>Ticari Maliyet</u>								
1	Kristal Şeker	100	147	352	552	47	140	57
2	Küp Şeker	100	149	345	548	49	131	59
	Ortalama	100	146	351	550	46	140	57
<u>Sınai Maliyet</u>								
		100	161	406	639	61	152	57
ÖZEL SEKTÖR								
- Pankobirlik (Kristal+Küp ort.)								
	<u>Ticari Maliyet</u>	100	179	461	747	79	157	62
	<u>Sınai Maliyet</u>	100	180	475	789	80	164	66
	-Küp Şeker İmalatçıları	100	197	371	629	97	89	70

1995 yılında ticari maliyet açısından özel sektör avantajlı durumda iken 1996 yılından itibaren Türkşeker daha düşük ticari maliyet değerlerine ulaşmıştır. 1995 yılında özel fabrikalar Türkşeker'e göre % 17 daha düşük ticari maliyet gerçekleştirirken, 1998 yılında Türkşeker ticari maliyetini özel fabrikaların % 11,5 oranında altına çekmiştir. Sınai maliyetler 1995 ve 96 yıllarında kamu ve özel fabrikalarda birbirine oldukça yakın seyretmiş, 1997 ve 1998 yıllarında Türkşeker lehine belirgin düzeyde fark ortaya çıkmaya başlamıştır. 1998 yılında Türkşeker sınai maliyeti özel fabrikalar maliyetinin % 15 altında gerçekleşmiştir.

Şeker üretim maliyetinin ana unsurunu hammadde maliyeti oluşturmaktadır. Pancar fiyatlarına bağlı olarak şeker üretim maliyeti içinde hammaddenin payı % 60 – 75 arasında değişmektedir. 1997 yılında bir önceki yıla göre % 150 artışla 11 000 TL/kg olarak belirlenen pancar taban fiyatı, şeker maliyetini % 28 - 38 oranında artırmıştır. Türkiye'de şeker üretim maliyeti, destekleme politikası benimsemiş diğer pancar üreticisi ülkelerin maliyetleri ile uyum içindedir.

Tablo 18 : Ortalama Satış Maliyeti Endeksi (Sabit fiyatlarla 1995=100)

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
TÜRKŞEKER								
<u>Ticari Maliyet</u>								
1	Kristal Şeker	100	83	108	98	-17	30	-9
2	Küp Şeker	100	84	104	96	-16	24	-8
Ortalama		100	83	106	96	-17	28	-9
<u>Sınai Maliyet</u>								
		100	91	123	112	-9	36	-9
ÖZEL SEKTÖR								
- Pankobirlik (Kristal+Küp ort.)								
<u>Ticari Maliyet</u>		100	101	140	131	1	38	-6
<u>Sınai Maliyet</u>		100	102	144	139	2	41	-3
-Küp Şeker İmalatçıları		100	107	106	104	7	-1	-1

Tablo 19 : Bazı Ülkelerde Ortalama Şeker Maliyeti (US \$/ton)

<u>Kamış Şekeri</u>		
- Düşük maliyetli kamış şekeri üreticileri	Brezilya, Colombia, Guatemala, Malawi, Zambia	197
- Başlıca ihracatçılar	Guatemala, Mauritius, Güney Afrika, Tayland	344
<u>Pancar Şekeri</u>		
- Düşük maliyetli pancar şekeri üreticileri	Belçika, Şili, Hollanda, İngiltere, ABD,	499
- Başlıca ihracatçılar	AB, Türkiye, Ukrayna	709

Kaynak : Landell Mills.

e) Satış Miktarı ve Değeri**Tablo 20 : Şeker Sektörü Ürün Satışları (Miktar Olarak)**

TÜRKŞEKER		(Bin Ton)						
Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	Kristal Şeker	1 261	892	1 505	1 378	-29	69	-8
	Küp Şeker	69	40	40	25	-42	-	-38

Tablo 20 : Şeker Sektörü Ürün Satışları (Miktar Olarak) (Devam)**ÖZEL SEKTÖR**

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	Kristal Şeker	265	355	400	452	34	13	13
	Küp Şeker							
	- Pankobirlik	15	16	9	10	7	-44	11
	- İmalatçılar	123,5	119,5	110	109,5	3	8	0,5
GENEL TOPLAM								
	Kristal Şeker	1 526	1 247	1 905	1 830	-18	53	-4
	Küp Şeker	207,5	175,5	159	144,5	-15	-9	-9

Kaynak : TŞFAŞ, PANKOBİRLİK ve Keskinliç A.Ş.

Özel sektör tarafından ithal edilen şeker, satışlara dahil edilmemiştir.

1995 ve 1996 yıllarında, ithalat nedeniyle satış miktarında düşüş meydana gelmiştir.

Tablo 21 : Şeker Sektörü Ürün Satışları (Değer Olarak)**TÜRKŞEKER**

Milyar TL, (Cari Fiyatlarla)

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	Kristal+Küp Şeker	30 668	46 895	137 954	241 140	53	194	75
ÖZEL SEKTÖR								
	Kristal Şeker	10 841	24 170	54 082	94 645	123	124	75
	Küp Şeker							
	- Pankobirlik	290	821	1 347	2 228	183	64	65
	- İmalatçılar	4 211	8 041	13 290	21 188	91	65	59
GENEL TOPLAM								
	Kristal Şeker	41 509	71 065	192 036	335 785	71	170	75
	Küp Şeker	4 501	8 862	14 637	23 416	97	65	60

Kaynak : TŞFAŞ, PANKOBİRLİK ve Keskinliç A.Ş.

Kristal şeker satış değeri cari fiyatlarla 1996 – 1998 arasında % 71 ile % 170 arasında değişmiştir.

Tablo 22 : Şeker Sektörü Ürün Satışları (Değer Olarak)

TÜRKŞEKER		Milyar TL, (1998 Fiyatlarıyla)						
Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	Kristal+Küp Şeker	183 735	156 991	235 901	241 140	-15	50	2
ÖZEL SEKTÖR								
	Kristal Şeker	64 950	80 914	92 480	94 645	25	14	2
	Küp Şeker							
	- Pankobirlik	1 737	2 749	2 303	2 228	58	-16	-3
	- İmalatçılar	25 229	26 919	22 726	21 188	7	-16	-7
GENEL TOPLAM								
	Kristal Şeker	248 685	237 905	328 381	335 785	-4	38	2
	Küp Şeker	26 966	29 668	25 029	23 416	10	-16	-6

Kaynak : TŞFAŞ, PANKOBİRLİK ve Keskinlik A.Ş.

Kristal şeker satış değeri 1998 yılı fiyatlarıyla 1995'den 1996 yılına % 4 oranında düşüş, 1996 – 1998 yılları arasında ise % 38 ve % 2 oranında artış meydana gelmiştir.

f) Stok Miktarı ve Değeri

Tablo 23 : Şeker Sektörü Ürün Stokları (Miktar Olarak) *

TÜRKŞEKER		(Bin Ton)						
Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	Kristal Şeker	777	1 423	1 623	2 120	83	14	31
	Küp Şeker	3	3	3	2	-	-	-33
ÖZEL SEKTÖR								
	Kristal Şeker	8	6	50	120	-25	733	140
	Küp Şeker							
	- Pankobirlik	0,065	0,022	0,035	0,050	-66	59	43
	- İmalatçılar	1,5	2,0	2,0	2,5	33,3	0	25
GENEL TOPLAM								
	Kristal Şeker	785	1 429	1 673	2 240	82	17	34
	Küp Şeker	5,6	5,02	5,04	4,6	-3	7	-9

Kaynak : TŞFAŞ, PANKOBİRLİK ve Keskinlik A.Ş.

(*) Türkşeker ve imalatçılara ait değerler takvim yılı, Pankobirlik'e ait değerler 30 Nisan tarihi itibarıyla.

Kristal şeker stoklarında 1996, 1997 ve 1998 yıllarında bir önceki yıla göre sırasıyla % 82, % 17, % 34 oranında artış kaydedilmiştir.

Tablo 24 : Şeker Sektörü Ürün Stokları (Değer Olarak)

TÜRKŞEKER		Milyar TL (Cari Fiyatlarla)						
Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	Kristal Şeker	22 910	58 907	140 595	309 286	157	139	120
	Küp Şeker	114	168	321	392	47	91	22
ÖZEL SEKTÖR								
	Kristal Şeker	217	308	6 836	23 537	42	2119	244
	Küp Şeker							
	- Pankobirlik	24	1	5	11	-96	4	120
	- İmalatçılar	47	122	230	488	160	89	112
GENEL TOPLAM								
	Kristal Şeker	23 127	59 215	147 431	332 823	156	149	126
	Küp Şeker	185	291	556	891	57	91	60

Kaynak : TŞFAŞ, PANKOBİRLİK ve Keskinlik A.Ş.

Şeker stok değerinde cari fiyatlarla yıllık artışlar kristal şekerde % 156, % 149 ve % 126 oranında artmıştır.

Tablo 25 : Şeker Sektörü Ürün Stokları (Değer Olarak)

TÜRKŞEKER		Milyar TL (1998 Fiyatlarıyla)						
Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	Kristal Şeker	137 256	197 203	240 418	309 286	44	22	29
	Küp Şeker	683	562	548	392	18	-2	-28
ÖZEL SEKTÖR								
	Kristal Şeker	1 300	1 031	11 690	23 537	-21	1 034	101
	Küp Şeker							
	- Pankobirlik	144	3,3	9	11	-98	173	22
	- İmalatçılar	282	408	393	488	45	-4	24
GENEL TOPLAM								
	Kristal Şeker	138 556	198 234	252 108	332 823	43	27	32
	Küp Şeker	1 109	973	950	891	12	-2	-6

Kaynak : TŞFAŞ, PANKOBİRLİK ve Keskinlik A.Ş.

Stok miktarındaki artışlara paralel olarak, stok değerinde de artış görülmekte olup, 1995 – 1998 yılları arasında bir önceki yıla göre sırasıyla % 43, % 27 ve % 32 düzeyindedir.

2.1.4. Dış Ticaret Durumu

a) İthalat

(1) Ürün İthalatı :

Tablo 26 : Şeker Sektörü Ürün İthalatı (Miktar Olarak) (Ton)

Sıra No	Ana Mallar	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1	Kristal Şeker	408 860	665 761	62 883	5 256	63	-91	-92

Kaynak : DTM

Üreticinin ekime ilgisinin azaldığı 1995 ve 1996 yıllarında ülke şeker üretimi iç talebe yeterli olmamış ve şeker ithalatı yapılması gerekmiştir.

Tablo 27 : Şeker Sektörü Ürün İthalatı (Değer Olarak) (CIF, Bin \$)

Sıra No	Ana Mallar	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1	Kristal Şeker	192 599	270 340	25 608	1 994	40	-91	-92

Kaynak : DTM

Dünya fiyatlarındaki düşüş seyrine paralel olarak ithal maliyetleri dönem içinde sırasıyla 471,1, 406,1, 407,2 ve 379,4 US\$/ton düzeyinde gerçekleşmiştir. İthal maliyetlerinin gerilemesinde DTÖ taahhütleri çerçevesinde koruma oranlarındaki düşüşün de payı olmuştur.

Şeker ithalatında ülkeler bazında en büyük payı AB almıştır. Büyük miktarlarda ithalatın gerçekleştirildiği 1995 ve 1996 yıllarında AB'nin ithalat içindeki payı % 63,7 ve % 47,6 olmuştur. 1997 ve 1998 yıllarında AB, Türkiye'nin ithalat talebi içindeki payı olan, % 66 düzeyini korumuştur. İthalat içinde büyük paya sahip diğer ülkeler arasında ABD, Meksika ve Brezilya yer almaktadır. BDT menşeli şeker sadece 1997 yılında Ukrayna'dan ve ihmal edilebilir düzeyde olmuştur.

Tablo 28 : AB, BDT ve Önemli Diğer Ülkelerden Şeker Sektörü Ürün İthalatı (Miktar Olarak) (Ton)

Sıra No (1)	Ülkeler (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %			
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)	
	AB	260 446	317 069	41 538	3481	22	-87	-92	
1	-Fransa	117 355	227 083	28 986	990	94	-87	-97	
2	-Almanya	25 503	6 446	5 981		-75	-7	-	
3	-Belçika/Lük.	23 910	21 690	2 333	2 100	-9	-89	-10	
4	-Hollanda	16 060	16 600	2 530		3	-85	-	
5	-İngiltere	59 313	41 118	1 679	217	-31	-96	-87	
6	-İtalya	18 305	4 132	29	74	-77	-99	155	
	BDT	-	-	2 039	-	-	-	-	
7	- Ukrayna	-	-	2 039	-	-	-	-	
	Diğer Ülkeler	148 414	348 692	19 306	1 775	135	-94	-91	
8	-Bulgaristan	2 996	11 267	10 297	878	276	-9	-91	
9	-İspanya	10 172	9 744	7 235		-4	-26	-	
10	-Meksika	37 378	190 036	540	672	408	-100	24	
11	-Brezilya	46 004	29 094	582		-37	-98	-	
12	-Küba	-	29 510	-		-	-	-	
13	-ABD	38 958	21 608	104		-45	-100	-	
14	-Mısır	4 992	-	-		-	-	-	
15	-Diğer	7 914	57 433	548	225	626	-99	-59	
	Toplam	408 860	665 761	62 883	5 256	63	-91	-92	

Kaynak :DTM

1995,1996,1997 ve 1998 yıllarında AB' nden yapılan ithalat değerinin toplam şeker ithalat değeri içindeki payı sırasıyla % 64, %50, % 72 ve % 64 olarak gerçekleşmiştir.

1995 ve 1996 yıllarında şeker üretiminin ülke talebine yeterli olmaması nedeniyle ithalat gerçekleşmiştir. Bunda 1994 yılı pancar fiyatlarının üretici tarafından tatminkar bulunmaması önemli ölçüde etken olmuştur. İthal maliyetleri son yıllarda düşme eğilimi içinde olan dünya borsa fiyatları nedeniyle gerilemiştir. İthalattaki koruma oranlarının DTÖ taahhütleri çerçevesinde indirim tabi tutulması ithalatı cazip hale getirici bir görünüm arz etmektedir.

1996 yılında AB ile Gümrük Birliğine geçiş, şekerin temel tarım ürünü olması nedeniyle şeker sektörünü etkilememiştir. Ancak bu kapsamda mütalaa edilen şekerli mamuller sanayii Gümrük Birliği kapsamında işlem görmüştür. Şekerli ürün içinde ithal edilen şeker miktarı, DTM'ndan alınan verilere göre 1996 yılında 1.765 ton iken, 1997 yılında 5.943 tona yükselmiştir. 1996'dan 1997'ye artış oranı % 237 düzeyindedir. 1998 yılında şeker mamuller içinde ithal edilen şeker miktarı 3.767 tona düşmüştür.

Tablo 29 : AB, BDT ve Önemli Diğer Ülkelerden Şeker Sektörü Ürün İthalatı (Değer Olarak)

		(Bin US\$)						
Sıra No (1)	Ülkeler (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	AB	122 308	133 987	18 450	1 281	10	-86	-93
1	-Fransa	55 189	95 097	13 453	266	72	-86	-98
2	-Almanya	12 176	2 669	2 358	-	-78	-12	-
3	-Belçika/Lük.	11 624	9 688	949	599	-17	-90	-37
4	-Hollanda	6 933	6 851	903	-	-1	-87	-
5	-İngiltere	27 628	17 716	702	287	-36	-96	-59
6	-İtalya	8 758	1 966	85	129	-78	-96	52
	BDT	-	-	754	-	-	-	-
7	- Ukrayna	-	-	754	-	-	-	-
	Diğer Ülkeler	70 291	136 353	6 404	713	94	-95	-89
8	-Bulgaristan	1 206	4 126	2 553	274	242	-38	-89
9	-İspanya	4 435	4 466	2 535	-	1	-43	-
10	-Meksika	17 396	79 247	215	188	356	-100	-13
11	-Brezilya	22 055	8 726	245	-	-60	-97	-
12	-Küba	-	9 404	-	-	-	-	-
13	-ABD	18 858	8 748	62	-	-54	-99	-
14	-Mısır	2 580	-	-	-	-	-	-
15	-Diğer	3 761	21 636	794	251	475	-96	-68
	Toplam	192 599	270 340	25 608	1 994	40	-91	-92

Kaynak :DTM

İthalat miktarı bilinmemekle birlikte evsel ve endüstriyel alanda kullanımı artan alternatif tatlandırıcıların (sakarın, aspartam) iç piyasada özellikle diyabetik amaçla yüksek gelir grubuna hitaben kabul gördüğü bilinmektedir.

(2) Yarı Ürün İthalatı :

Yerli üretimin yeterli olmadığı 1995 ve 1996 yıllarında, beyaz şeker ithalatına göre o şartlarda çok daha ekonomik ve karlı olan ham şeker ithal edilerek işlenmiştir. 1995 yılı sonu itibariyle 3 milyon 510 bin dolar karşılığında 6.700 ton, 1996 yılında ise 21 milyon 620 bin dolar karşılığında 70.600 ton ham şeker ithal edilmiştir. Ham şekerin rafinasyon işlemi Türkşeker'e ait Çarşamba Şeker Fabrikasında gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki yıllarda yurtiçi üretim yeterli olduğundan ve ham-beyaz şeker makasının daralması nedeniyle ham şeker ithalatı ve rafinasyonu öngörülmemiştir.

(3) Hammadde İthalatı :

TŞFAŞ hammadde ithal etmemekle birlikte, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nden vergi, resim, harç ve fondan muaf olarak ithal edilebilmesini teminen Dahilde İşleme İzin Belgesi

kapsamında şeker pancarı ithal ederek, karşılığında % 9 – 9,5 oranında kristal şeker ihraç etmektedir.

Tablo 30 : Nahçıvan 'dan Alınan Pancar ve Üretilen Şeker

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
1	Pancar İthali	11 354	15 313	15 740	27 327	35	3	74
2	Şeker İhracı	1 022	1 378	1 495	2 596	35	8	74

Özel şeker fabrikalarının pancar tohumu ithalatı yıllar itibariyle aşağıdadır.

Tablo 31: Özel Şeker Fabrikalarının Pancar Tohumu İthalatı (Ton)

Sıra No (1)	HAMMADDE (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
1	PANCAR TOHUMU							
	- Miktar (ton)	192	165	249	307	-14	51	23
	- Değeri (Milyar TL)	200	270	1 305	2 192	35	383	68
	- Değeri (Bin US \$)	4 376	3 328	8 630	8 430	-24	159	-2

Kaynak : Pankobirlik

b) İhracat

Düşük dünya fiyatları nedeniyle ihracat destek gerektirmektedir. Mevzuat gereği ihracat yapmakla görevlendirilmesi halinde, Türkşeker'e ihracattan doğan görev zararı ödenmektedir. Özel Şirketleri kapsamayan bu uygulama nedeniyle sektörde sadece Türkşeker üretici-ihracatçı konumundadır. Son yıllarda sürekli düşüş eğilimi içinde olan dünya fiyatları nedeniyle Hazine'ce karşılanan ihracattan doğan görev zararı da artmıştır. Görev zararı ödemeleri Hazine'den ancak 1-2 yıl içinde alınabilmektedir. Ayrıca Asya'da yaşanan finansal kriz nedeniyle bu ülkelerin ithalat talebindeki daralma ihracatçı ülkeleri sıkıntıya sokmuştur.

Tablo 32 : Şeker Sektörü İhracatı (Miktar Olarak)* (Ton)

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
1	Kristal Şeker	1 700	630	172 234	276 584	-63	27 239	61
2	Melas	12 418	-	15 550	100 195	-100		544

Kaynak :TŞFAŞ

1997 yılından itibaren üretimin ülke talebinin üzerinde gerçekleşmesi nedeniyle net ithalatçı konumundan net ihracatçı konumuna geçilmiştir.

Tablo 33 : Şeker Sektörü İhracatı (Değer Olarak)*

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
1	Kristal Şeker	748	300	58 668	72 293	-100	19 555 900	23
2	Melas	1 271	-	1 188	5 582	-100		370

Kaynak :TŞFAŞ

(*) Nahçıvan Özerk Cumhuriyetiyle yapılan anlaşma gereği Ağrı Şeker Fabrikamızca şeker pancarı ve suni gübre karşılığı verilen şeker, ihracat miktar ve değerlerine dahil edilmemiştir. Ayrıca, bünyesinde şeker ihtiva eden mamülleri üretilen bu mamülleri Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ihraç eden imalatçı-ihracatçı firmalara Dünya Beyaz Şeker Borsa fiyatlarına şartlara göre belirlenen bir marj ilavesiyle oluşan fiyatlardan şeker satışı yapılmaktadır.

1997 yılında yapılan ihracatın % 37'si BDT ülkelerine, % 63'ü ise başta İran olmak üzere diğer ülkelere yapılmıştır. 1998 yılında ise BDT ülkelerine yapılan ihracat miktarı % 64'e yükselmiştir. Gürcistan, Azerbaycan ve Suriye en yüksek ihracat miktarı ile pazarlarına girdiğimiz üç ülke olmuştur.

Tablo 34 : AB, EFTA, BDT ve Diğer Ükelere Şeker İhracatı (Miktar Olarak)

Sıra No	Şeker İhracatı Ülkeler	(Ton)				Yıllık Artış, %		
		1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	AB			96				
1	- İtalya	-	-	96	-	-	-	-
	BDT	-	-	64 158	178 761	-	-	179
2	- Gürcistan	-	-	16 437	95 008	-	-	478
3	- Rusya	-	-	750	1400	-	-	87
4	- Azerbaycan	-	-	46971	82213	-	-	75
5	- Kazakistan	-	-	-	40	-	-	-
6	- Türkmenistan	-	-	-	100	-	-	-
	Diğer Ülkeler	2 722	2 008	109 475	100 419	-26	5 352	8
7	- Irak	1 700	-	92 451	24801	-	-	-73
8	- Nahçıvan	1 022	1 378	2233	5738	35	62	157
9	- KKTC	-	-	700	225	-	-	-68
10	- İran	-	630	11 426	1745	-	1 714	-85
11	- Romanya	-	-	-	6500	-	-	-
12	- Suriye	-	-	-	57250	-	-	-
13	- Abhazya	-	-	200	60	-	-	-70
14	- Arnavutluk	-	-	2400	3100	-	-	29
15	- Lübnan	-	-	-	1000	-	-	-
16	- EGE S.Bölge	-	-	15	-	-	-	-
17	-Mersin S.Bölge	-	-	50	-	-	-	-
	Toplam	2 722	2 008	173 729	279 180	-26	8552	61

Kaynak : TŞFAŞ

Tablo 35 : AB, EFTA, BDT ve Diğer Ülkelere Şeker İhracatı (Değer Olarak)
(FOB, Cari Fiyatlarla, Bin \$)

Sıra No (1)	Şeker İhracatı Ülkeler (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	AB			31				
1	- İtalya	-	-	31	-	-	-	-
	BDT	-	-	22 674	48 107	-	7 557 900	112
2	- Gürcistan	-	-	5 993	25 528	-	-	326
3	- Rusya	-	-	273	511	-	-	87
4	- Azerbaycan	-	-	16 408	22 030	-	5 469 233	34
5	- Kazakistan	-	-	-	11	-	-	-
6	- Türkmenistan	-	-	-	27	-	-	-
	Diğer Ülkeler	1 316	1 100	36 946	26 393	-39	4518	-29
7	- Irak	748	-	31 024	7 082	-	-	-77
8	- Nahçıvan	568	800	983	2 207	41	23	125
9	- KKTC	-	-	243	81	-	-	-67
10	- İran	-	300	3800	497	-	-	-87
11	- Romanya	-	-	-	1 666	-	-	-
12	- Suriye	-	-	-	13 893	-	-	-
13	- Abhazya	-	-	75	16	-	-	-79
14	- Arnavutluk	-	-	799	724	-	-	-9
15	- Lübnan	-	-	-	227	-	-	-
16	- EGE S.Bölge	-	-	5	-	-	-	-
17	-Mersin S.Bölge	-	-	17	-	-	-	-
	Nahçıvan*	568	800	983	2 207	41	23	125
	Toplam	1 316	1 100	59 651	74 500	-39	74	25

Kaynak : TŞFAŞ

İhraç fiyatları sırasıyla 1995 yılında 483,79, 1996 yılında 450,00, 1997 yılında 344,78 ve 1998 yılında 266,93 US\$/ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya borsa fiyatlarındaki tedrici gerileme ihraç fiyatlarını da yaklaşık aynı oranda etkilemiştir.

1997'den 1998'e BDT ülkelerine yapılan ihracat miktarı % 178 oranında artarken dünya fiyatlarındaki düşüşe paralel olarak düşen ihraç fiyatları nedeniyle ihracat geliri % 112 artmıştır. Diğer ülkelere yapılan ihracatta % 8 gerileme olmuş, ihracat geliri ise aynı nedenle % 29 oranında azalmıştır.

c) Serbest Bölgelerde Sektörel Faaliyetler

Türkiye'de ihracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak üzere, zamanın en liberal ve

ileriye dönük olarak hazırlanan 3218 sayılı serbest bölgeler kanunu 1985 yılında yürürlüğe girmiştir.

Genel olarak serbest bölgeler; ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla beraber gümrük hattı dışında sayılan, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanabilir.

Serbest Bölgelerin Kurulması ve İşletilmesindeki Temel Amaçlar;

- Türkiye’de ihracat için yatırım ve üretimi artırmak,
- Yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak,
- Ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek,
- Dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak

şeklinde özetlenebilir.

Serbest Bölgeler;

- Ülkeye yabancı sermaye ve teknolojilerin getirilmesine imkan sağlayacak uygun zemin yaratılması,
- Sanayicinin ihtiyaç duyduğu bazı hammadde ve ara malların kolaylıkla, istenilen miktarda ve zaman kaybı olmadan temin edilebilmesi,
- Sağlanan teşvik ve avantajlarla düşük maliyetli mal üretimi ve ihracı,
- Türkiye dışından gelen malların transit olarak diğer ülkelere satımı,
- Yeni istihdam olanaklarının yaratılması,
- Türk ihraç ürünlerinin ihracatını kolaylaştırmak ve hızlandırmak bakımından bir basamak olması

işlevlerini görmektedir.

Serbest bölgelerde şeker sektöründe faaliyet gösteren firmalar ağırlıklı olarak Türkiye dışından gelen şekerlerin transit olarak diğer ülkelere satışını yapmaktadırlar. Ancak şekerli mamullerin üretimine yönelik ihracatlar istenilen seviyelerde değildir. Bunun da en büyük nedenlerinden birisi serbest bölgelerdeki işletme faaliyetlerinin yüksek olmasıdır.

Serbest bölgelerdeki kurulu firmaların vergi, harç, gümrük ve kambiyo avantajlarının yanısıra ifadelerine göre üretimdeki en büyük maliyet kalemini oluşturan şekerin Türkiye’den ithal edilememesi, dolayısıyla da üretim maliyetlerinin yüksekliği ihracattaki avantajlarını kaldırdığından serbest bölgelerde bu sektöre yönelik yapılanmalar fazla olmamaktadır.

1997 yılından itibaren serbest bölgelere şeker ihracatı yapılması Gümrük Müsteşarlığı'na yasaklandığından bu bölgelerde şeker açısından sektörel faaliyet sürdürülememektedir. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'de serbest bölgeler aracılığı ile sözkonusu dönemde şeker ithalatı yapılmamıştır.

2.1.5. Fiyatlar

Üretici fiyatlarında (cari fiyatlarla) kristal şeker için en yüksek artış % 102 ile 1996 yılında gerçekleşmiştir. 1997 ve 1998 yıllarında artış oranı sırasıyla % 74 ve % 93 olmuştur.

Tablo 36 : Üretici Fiyatları (KDV hariç, fabrika çıkış, TL/kg)

Sıra No	Ana Mallar	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	Kristal Şeker	25 321	51 162	89 008	171 433	102	74	93
	Küp Şeker	29 042	58 815	100 400	197 787	103	71	97

Üretici fiyatlarında (US\$ bazında), kristal şeker için en yüksek artış % 15 ile 1996 yılında gerçekleşmiştir. 1997 ve 1998 yıllarında US\$ bazında üretici fiyatları değişim oranı sırasıyla -%6 ve % 12 olmuştur. 1997 yılı, üretici fiyatlarında reel anlamda gerileme yılı olarak görülmektedir.

Tablo 37 : Üretici Fiyatları (KDV hariç, fabrika çıkış, US\$/kg)

Sıra No	Ana Mallar	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	Kristal Şeker	0,55	0,63	0,59	0,66	15	-6	12
	Küp Şeker	0,64	0,72	0,66	0,76	13	-8	15

Kaynak : TŞFAŞ

Tüketici fiyatları (perakende fiyat) cari fiyatlarla artış içinde görülürken, US \$ bazında 1998 yılında gerileme içine girmiştir.

Tablo 38 : Tüketici Fiyatları (KDV dahil, tüketicinin ödediği, TL/kg)

Sıra No	Ana Mallar	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	Kristal Şeker	43 000	80 000	156 481	258 000	86	96	65
	Küp Şeker	47 000	90 000	177 800	294 000	92	98	65

Kaynak : Şeker Market

Tablo 39 : Tüketici Fiyatları (KDV dahil, tüketicinin ödediği, US\$/kg)

Sıra No (1)	Ana Mallar (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
	Kristal Şeker	0,94	0,99	1,03	0,99	5	4	-4
	Küp Şeker	1,03	1,11	1,18	1,13	9	6	-4

Kaynak : Şeker Market

Perakende fiyatlar diğer ülke fiyatlarıyla kıyaslandığında ABD, Belçika, Yunanistan fiyatlarına yakın olduğu görülmektedir. Dış fiyatlar 1998 yılında Türkiye fiyatının 1/2-2 katı arasında değişmiştir.

Tablo 40 : Çeşitli Ülkelerdeki Perakende Kristal ve Küp Şeker Satış Fiyatları

Sıra No (1)	Ülkeler (2)	1998 Yılı (US\$/kg)	
		Kristal Şeker (3)	Küp Şeker (4)
	AB		
1	- Almanya	1,26	1,55
2	- Belçika	1,06	1,31
3	- İngiltere	1,15	2,83
4	- Danimarka	1,46	2,92
5	- Yunanistan	0,95	3,61
6	- Hollanda	1,38	1,77
7	Amerika	1,10	3,28
8	Japonya	1,97	3,70
9	İsveç	1,29	2,58
10	Bir.Arap Emir.	0,51	2,31
11	Azerbaycan	0,51	0,77
12	Romanya	0,61	1,19
13	Rusya	0,85	0,91

Kristal şekerde perakende fiyatlar bazı ülkelere çok yakın seviyedeysen, küp şekerde Türkiye fiyatının 0,7 – 3,3 katı (1998) arasında değişmektedir.

2.1.6. İstihdam

Sektörde 1995, 1996, 1997 ve 1998 yıllarında sırasıyla 28.092, 25.500, 28.284 ve 32.075 personel istihdam edilmiştir. 1998 yılı itibariyle istihdamın meslek dallarına göre;

- Yüksek tahsilli % 6,7,
- Orta öğrenim görmüş % 8,7,

- İşçi statüsünde % 84,6

olarak dağıldığı görülmektedir. 1998 yılı itibariyle fabrika başına ortalama istihdam Türkşeker'de 1.150 kişi, özel fabrikalarda 723 kişi olmuştur.

Tablo 41 : Şeker Sektörü İstihdam Durumu

TÜRKŞEKER								
İşgücü (1)	Meslek Dalları (2)	Yıllar				Yıllık Artış, %		
		1995 (3)	1996 (4)	1997 (5)	1998 (6)	1996 (7)	1997 (8)	1998 (9)
Yüksek								
Teknik	Mühendis	911	865	904	939	-5	5	4
İdari	İdari Pers.	759	820	889	997	8	8	12
Orta								
Teknik	Teknik Pers.	51	49	40	34	-4	-18	-15
Memur	İdari Pers.	2926	2782	2697	2640	-5	-3	-2
İşçi								
Düz	Geçici	13712	11779	14914	16975	-14	27 (x)	14 (x)
Kalifiye	Daimi	7089	6820	6503	8322	-4	-5	-28
ÖZEL SEKTÖR								
Yüksek								
Teknik	Mühendis	117	127	128	155	9	1	21
İdari	İdari Pers.	56	58	54	67	4	-7	24
Orta								
Teknik	Teknik Pers.	5	6	6	5	20	0	-17
Memur	İdari Pers.	108	124	124	98	15	0	-21
İşçi								
Düz	Geçici	1 388	1332	1 225	1090	-4	-8	-11
Kalifiye	Daimi	970	738	800	753	-24	8	-6

Kaynak : Kaynak : T.Ş.F.A.Ş. Pankobirlik.

Tablo 42 : Ortalama Türkşeker Personel Aylıkları

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
	1995	1996	1997	1998
Sözleşmeli	35,7	48,3	119,4	214,6
Memur	53,1	74,4	164,2	297,7
Kalifiye İşçi	44,6	75,4	157,1	263,7
Geçici İşçi	37,8	62,6	120,0	211,5

Tablo 43 : Ortalama Türkşeker Personel Aylıkları

	(1998 yılı fiyatlarıyla, Milyon TL)			
	1995	1996	1997	1998
Sözleşmeli	213,88	161,69	204,17	214,6
Memur	318,12	249,06	280,78	297,7
Kalifiye İşçi	267,20	252,42	268,64	263,7
Geçici İşçi	226,46	209,57	205,20	211,5

Türkşeker’de; 1995, 1996, 1997, 1998 yılları itibariyle personel giderinin toplam maliyet içindeki payı sırasıyla, % 18,80, % 14,84, % 11,45 ve % 12,18 olarak azalan bir seyir göstermiştir.

2.1.7. Sektörün Rekabet Gücü

Rekabet Gücünü Etkileyen Yapısal Faktörler

- **Pancar fiyatları** : 6747 Sayılı Şeker Kanunu'na göre Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir. Sektör devlet desteklemesine tabi olan pancar fiyatlarına duyarlı bir yapıdadır. % 60 – 75 düzeyinde olan hammaddenin şeker maliyeti içindeki payı, yüksek fiyat durumunda sektörü finansman açısından sıkıntıya sokmaktadır. Mevzuat gereği düşük faizli kredi kullanabilen Türkşeker, ticari kredi kullanan özel şirketlere göre iç piyasada rekabet avantajı sağlamaktadır. Dış piyasa kökenli şeker ile rekabet açısından ise zaten dezavantajlı olan durumu daha da olumsuzlaştırmaktadır.
- **Şeker Fiyatları** : 233 Sayılı KHK gereğince Şirket Yönetim Kurul'larınca serbestçe belirlenebilmekle birlikte gerektiğinde Hükümetin müdahalesine açıktır. İç pazarın yaklaşık % 80'ine sahip olan kamu şirketleri iç fiyatta dominant olmakta, özel şirketler de genellikle bu fiyatı uygulamaktadırlar. Pancar ve şeker fiyatı arasındaki makul ilişkinin bozulması şirketlerin rekabet gücünü etkilemektedir. Sektörün serbest rekabet koşullarına adaptasyonunu öngören, pancar ve şeker fiyatlarının piyasa sinyallerine duyarlı olarak oluşmasına olanak sağlayan Şeker Kanunu Tasarısı Taslağının sektörün temel sıkıntısı niteliğindeki bu soruna çözüm getireceği düşünülmektedir.
- **Şeker Üretiminin Sosyal Olgu Boyutu** : Şeker sanayiinin kuruluş yıllarında ekonomik işlevi yanında sosyal işlev de üstlenmiş olması kuruluş yeri ve ölçek olarak rakabet gücü olmayan yatırımlara yönelmesine yol açmıştır. Bölgesel kalkınmışlık farkının azaltılması, istihdamın artırılması, göçün önlenmesi gibi sosyal hedeflerin devlet eliyle yerine getirilmesi, Türkşeker bünyesinde rantabl olmayan fabrikalar kurulmasına neden olmuştur. Sosyal amaçlı bu fabrikaların rekabet gücü yoktur..

- **İthalattaki Koruma Oranları :** Kamış kökenli şeker nedeniyle yerli şekerin ithal şeker ile rekabet gücü bulunmamaktadır. Yerli üretimin tercihini sağlamak üzere ithalattaki koruma oranları büyük önem arz etmektedir. Korumalar tarifeye dönüştürüldüğünden dünya borsa fiyatlarına bağlı olarak ithal maliyeti değişmekte, bu da ithal şekerin iç piyasada rekabet gücünü borsa fiyatlarına bağlı olarak etkilemektedir.
- **Dış Pazarda Rekabet Gücü :** Yerli şekerin dış pazarda rekabet gücü sübvansiyonla mümkün olabilmektedir. Düşük dünya borsa fiyatları nedeniyle yüksek maliyetli pancar şekerinin bu günkü şeker rejimi itibariyle kamu sektörü dışında desteklenmek suretiyle ihracı olanağı mümkün değildir.
- **Uluslararası Taahhütler :** Türkiye'nin şekerde DTÖ taahhütleri iç ve dış piyasa rekabet gücünü olumsuz yönde etkiler bir nitelik arz etmektedir. Tavan koruma oranı % 150 olarak belirlenmiş ve taahhüt dönemi içinde toplam % 10 indirimle gidilmesi öngörülmüştür. Böylece taahhüt dönemi sonunda Türkiye'nin şekerde koruma oranı % 135'e çekilecektir. 2000 yılında ithalat rejimi kararı gereği koruma oranı % 141 olarak belirlenmiştir. Dünya borsa fiyatlarında 1995 yılından 1999 yılına kümülatif % 50 oranındaki gerileme nedeniyle DTÖ'ne verilen taahhütler iç piyasayı korumada etkisiz ve yetersiz kalmıştır. Şeker ihracatına sübvansiyon konusunda DTÖ'ye taahhütte bulunulmaması kamu sektörünü sıkıntıya sokucu ve üretimi iç talebe yeterli düzeye çekme bakımından sektörde indirekt bir baskı oluşturmaktadır.
- **Tercihli Tarım Düzenlemeleri** çerçevesinde AB'nden maksimum % 50 koruma uygulanmak suretiyle 80.000 ton olarak belirlenen tarife kontenjanının her yıl ithali zorunluluğu iç piyasada fiyat dengelerini bozucu ve haksız rekabet yaratıcı bir tablo sergilemektedir.

Rekabet Gücünü Etkileyen Tarımsal ve Teknolojik Faktörler

- Pancar verim ve kalitesi açısından Türkiye, şeker pancarı üreticisi ülkeler arasında orta düzeyde mütalaa edilmektedir. Tarımsal verimliliğin artırılması ve kalitenin iyileştirilmesi yönündeki çalışmalar sektörün rekabet gücüne ivme kazandıracaktır. İşletme verimliliği açısından şeker fabrikaları, diğer pancar üreticisi ülkeler düzeyindedir. Ancak devam etmekte olan modernizasyon ve otomasyon yatırımları, emek yoğun teknolojik yapının sermaye yoğun yapıya dönüştürülmesini sağlayarak işgücü ve yakıt masraflarında yaratacağı avantajlar ile sektörün rekabet gücünü artırıcı rol oynayacaktır.
- Ortalama ölçek büyüklüğü itibariyle sektörün rekabet gücü düşüktür. Yıllık 50 bin ton ve altındaki şeker üretim kapasiteleri Türkiye şartlarında rantabl olmamaktadır.

Tablo 44 : Rekabet Gücü Kriterleri

(%)

	1995	1996	1997	1998
Uzmanlaşma Katsayısı	75,38	98,01	122,39	141,96
İhracat Piyasa Payı	0,0000769	0,0000590	0,00517	0,00838
İthalat Sızma Oranı	22,96	26,36	2,78	0,22
Dış Rekabete Açıklık	0,23	0,35	0,10	0,10
İhracat/İthalat Oranı	0,0067	0,0030	2,74	52,62

Sektör üretiminin tüketime oranını ifade eden uzmanlaşma katsayısı 1995-1998 arasında sürekli artış göstermiştir. 1997 yılından itibaren tüketimin üzerinde üretim gerçekleştiği, bir anlamda kendine yeterlilik sınırının aşıldığı söylenebilir.

Sektörün dünya piyasası içindeki payını gösteren İhracat Piyasa Payı 1995-1998 döneminde artan bir seyir izlemiştir. Bir başka deyişle sektör Dünya toplam ihracatından giderek daha fazla pay almıştır.

İthalatın iç talebi karşılama oranını gösteren İthalat Sızma Oranı üretimin düşük gerçekleştiği 1995 ve 1996 yıllarında yüksek gerçekleşmiş, üretimin artışı ile 1997 ve 1998 yıllarında düşüş göstermiştir. Dolayısıyla ithalat 1997 ve 1998 yıllarında sektörde ihmal edilebilir bir düzey sergilemiştir.

Sektörün ithalat ve ihracat düzeylerini dikkate alarak dış piyasalara dönüklüğünü ortaya koyan Dış Rekabete Açıklık kriteri; 1995 ve 1996 yıllarında, 1997 ve 1998'e göre daha dışa dönük bir sektörel konjonktür olduğunu göstermektedir. 1995 ve 1996 yıllardaki bu olguyu sektörde yüksek ithalat miktarları şekillendirmiştir.

İhracat/ithalat oranı 1995 ve 96 yıllarında 1'in altında gerçekleşmiş, 1997 ve 1998 yıllarında sektörün net ihracatçı konuma geçmesiyle yükselmiştir.

Şekerde rekabet gücü kriterlerinin 1995-1998 yıllarında değişkenlik arzemesi, üretimin istikrara kavuşturulamaması ve bundan kaynaklanan dış ticaret salınımlarından kaynaklanmaktadır.

2.1.8. Diğer Sektörler ve Yan Sanayi ile İlişkiler

Sektörün arz sağladığı ve girdi talep ettiği diğer sektörler ile ilişkileri, 1996 yılına ilişkin input-output analizleri devam etmekte olduğundan 1990 yılı verileri esas alınarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte tarım ve ulaştırma sektörüne aktarılan kaynak eldeki son veriler kullanılarak belirlenmiştir. Şeker sanayii tarım sektörüne, hammadde olarak aldığı

pancara karşılık yılda yaklaşık 1,2 milyar US\$ (1999 yılı) kaynak aktarmaktadır. Ulaştırma sektörüne aktarılan kaynak ise ihtiyaçlara bağlı olarak değişmekle birlikte yılda yaklaşık 132 milyon US\$ civarındadır. Şekerin girdi olarak kullanıldığı sektörlerden kük şeker imalatçılarına 72,5 milyon US \$ tutarında arz sağlanmaktadır (1998). Elde edilebilen güncel verilerle mal ve hizmet alımı 1,332 milyar US \$ olmuştur.

1990 yılı input-output analizlerine göre çeşitli sanayi kollarına 1,5 milyar \$'ın üzerinde arz sağlanmıştır.

Arz sağlanan sektörler arasında en büyük payı, % 54,2 ile özel tüketim, % 11,17 ile diğer besin maddeleri, % 11,91 ile otel, lokanta ve kahvehaneler almaktadır.

1990 yılı verilerine göre şeker üretimi için diğer sektörlerden 1 milyar US\$'ın üzerinde mal ve hizmet satın almaktadır.

Diğer sektörlerden sağlanan mal ve hizmetler kapsamında en büyük payı, % 66,26 ile tarım, yaklaşık % 10 ile ulaştırma sektörü almaktadır.

Tablo 45: Şeker Sanayiinin Çeşitli Sanayi Kollarına Katkısı

Sanayi Kolları	Milyon US \$	%
Hayvancılık	21,15	1,38
Balıkçılık	1,61	0,10
Mezbaha ürünleri	0,08	0,01
Sebze-Meyve İşleme	3,61	0,23
Bitkisel ve Hayvansal Yağ İmali	0,28	0,02
Öğütülmüş Tahıl Ürünleri	0,15	0,01
Şeker Üretimi	0,03	0,01
Diğer Besin Maddeleri	171,47	11,17
Alkollü İçkiler	8,25	0,54
Alkolsüz İçkiler	35,18	2,29
İlaç Sanayii	0,44	0,03
Diğer Kimyasal Maddeler	2,48	0,16
Otel, Lokanta, Kahvehane	182,92	11,91
Demiryolu Taşınması	0,01	0,01
Denizyolu Taşınması	1,46	0,09
Havayolu Taşınması	0,1	0,01
Kişisel Mesleki Hizmetler	0,23	0,01
Özel Tüketim	832,58	54,22
Kamu Tüketimi	16,49	1,07
Stok Değişimleri	253,96	16,53
İhracat	3,09	0,20
TOPLAM	1535,53	100,00

Kaynak : DİE Türkiye Ekonomisinin Input-Output Yapısı, 1990

Tablo 46 : Şeker Sanayiinin Mal ve Hizmet Aldığı Sektörler

Mal ve Hizmetlerin Alındığı Sektörler	Milyon US \$*	%
Tarım	694,42	66,26
Kömür Madenciliği	40,323	3,84
Metalik Olmayan Maddeler Çıkarımı	0,02	0,01
Taş Ocakçılığı	0,5	0,04
Mezbaha Ürünleri	0,08	0,08
Bitkisel ve Hayvansal Yağ İmali	0,01	0,01
Şeker üretimi	0,03	0,03
Dokuma Sanayii	4,38	0,41
Elbise-Giyim ve Dokunmuş Hazır Eşya	1,14	0,10
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	4,08	0,38
Basım-Yayım ve Ciltcilik	0,32	0,03
Diğer Kimya Maddeleri İmali	0,32	0,03
Petrol Arıtımı	34,35	3,27
Diğer Petrol ve Kömür Üretimi	6,07	0,57
Plastik Ürünleri	6,48	0,61
Diğer Taş ve toprağa Dayalı sanayii	1,17	0,11
Metal Eşya Sanayii	0,12	0,01
Elektriksiz Makinalar (Onarım Dahil)	11,56	1,10
Elektrikli Makinalar	1,09	0,10
Motorlu Kara Ulaşım Araçları(Onarım Dahil)	0,06	0,05
Elektrik	35,74	3,41
Gaz ve Su	4,22	0,40
Toptan ve Perakende Ticaret	34,24	3,26
Demiryolu Taşınması	1,96	0,18
Karayolu Taşınması	96,82	9,22
Denizyolu Taşınması	4,86	0,46
Haberleşme	0,46	0,04
Bankacılık, Sigortacılık ve Kooperatifçilik	55,49	5,28
Kişisel ve Mesleki Hizmetler	7,58	0,71
TOPLAM	1047,90	100,00

Kaynak: DİE Türkiye Ekonomisinin Input-Output Yapısı, 1990

2.1.9. Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

- **Sektör Kompozisyonu ve Büyüklüğü :** Sektörde farklı hukuki statüde şirketlerin varlığı, uygulamada bazı farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Sektörün Kamu ayağı olan TŞFAŞ Türkiye'deki 500 büyük firma sıralamasında ilk on içinde yer almaktadır.1998 yılında Üretimden Satışlara göre Türkiye'deki 4 üncü büyük firma durumundadır.
- **Kurulu Kapasite:**Türkiye'de şeker sektörü, devam etmekte olan yatırımlar ve faaliyetteki fabrikalar dikkate alındığında iç talebi karşılayacak hatta bir miktar ihracata imkan verebilecek kurulu kapasiteye sahiptir.
- **Ölçek ve Yaş:** Sektör ortalama ölçek büyüklüğü açısından Avrupa Birliği ülkelerinin gerisinde, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinden bir çoğunun ilerisindedir. Küçük ölçekli fabrikalar (<35 bin ton/yıl) kurulu kapasitenin % 10' unu oluşturmaktadır. 17 fabrika 50 yaşın üzerindedir.
- **Sektörel İstikrarsızlık :** Sektörün pancar fiyatlarına duyarlılığı ve fiyatların müdahale altında olması üretimde istikrarsızlığa neden olmaktadır. Böylece rekolteye bağlı olarak ithalatçı yada ihracatçı bir arz altyapısı oluşmaktadır.
- **Rekabet Gücü :** Dünya şeker sektörünün yapısı (düşük maliyetli kamış şekerinin piyasa etkinliği ve borsa fiyatlarının bu nedenle düşük oluşumu) pancar şekeri üreticisi ülkelerin iç ve dış piyasalardaki teknik rekabet güçlerini etkisiz kılmaktadır. Bu nedenle diğer pancar şekeri üreticisi ülkeler gibi Türkiye' de de sektör, iç piyasada ithalata karşı koruma tedbirleri ile, dış piyasada ihracat sübvansiyonları ile rekabet gücü elde edebilmektedir. Yürürlükteki şeker rejimi, dış ticaret rejimleri ve uluslararası taahhütler sektöre iç ve dış piyasalarda rekabet edebilecek bir zemin hazırlamamıştır. Rekabet gücü kriterleri dikkate alındığında, sektörün üretimin dalgalanmasına duyarlı bir yapı arzettiği, üretimin istikrarı ve yeterliliği ile kararlı bir rekabet yapısına kavuşabileceği söylenebilir.
- **Sektörün Sosyal Fonksiyonları:** Cumhuriyetin ilk sanayi kuruluşlarından olan şeker fabrikaları ülke sanayiinin geliştirilmesi yanında bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, istihdam sağlanması, göçün önlenmesi gibi sosyal amaçları da yüklenmiştir. Sektörde bu amaca yönelik olarak kurulmuş tesisler küçük ölçekli ve verimlilikten uzaktır.
- **Teknoloji Transferi :** Sektörde faaliyet gösteren TŞFAŞ dağılan SSCB ülkeleri ve Türk Cumhuriyetlerinden gelen fabrika kurma taleplerinin inşaat firmalarıyla konsorsiyum halinde gerçekleştirebilecek teknolojik birikime sahip olduğunu kanıtlamıştır. Temmuz 1998'de tamamlanan, 3000 ton/gün pancar işleme kapasiteli Özbekistan'ın Horezm eyaletindeki Şarkyıldızı Şeker Fabrikası Türkşeker ve Yüksel İnşaat Konsorsiyumu tarafından tesis edilmiştir.

2.2. Dünyadaki Durum ve AB, Diğer Önemli Ülkeler İtibarıyla Mukayese

Dünya Şeker Üretimi

Dünyada şeker, şeker kamışı ve şeker pancarından üretilmektedir. Şeker üretimi 120 ülkede gerçekleştirilmektedir. Şeker pancarı ılıman, şeker kamışı tropikal ve subtropikal iklim

kuşağında yetiştirilmektedir. Şeker üretiminde kamışın payı yaklaşık % 70, pancarın payı ise % 30'dur.

Şeker kamışı üretici ülkelerin çoğu Orta ve Güney Amerika, Afrika, Avustralya ve Güney Asya'da yer almaktadır. Şeker pancarı üreticisi ülkelerin çoğu ise Kuzey Amerika, Avrupa ve Kuzey Asya'da bulunmaktadır. Dünya kamış ve pancar şekeri üretimleri yıllar itibariyle aşağıda yer almaktadır.

Tablo 47 : AB ve Dünya Şeker Üretimi (Bin ton)

	Yıllar				Artış, %		
	1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
Pancar Şekeri							
- AB	15 577	16 277	17 096	16 504	5	5	-3
- Dünya	33 746	34 036	33 737	33 896	1	-1	0,5
Kamış Şekeri							
- Dünya	74 659	80 956	81 450	82 869	8	1	2
Dünya Toplamı	108 405	114 992	115 187	116 765	6	0,2	1,4

Şeker üretimi genellikle ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile ilgili olarak ham veya beyaz şeker şeklinde gerçekleştirilmektedir. Ham şeker genelde işleme rafinerileri bulunmayan gelişmekte olan ülkelere, beyaz şeker ise işleme rafinerilerine sahip gelişmiş ülkelere üretilmektedir. Ham şeker fiyat avantajı nedeniyle önceleri daha fazla talep edilirken son yıllarda dağıtım şebekesinin gelişmesi sonucu daha güvenilir ve ucuza taşınabiliyor olması nedeniyle talep beyaz şekere kaymıştır.

Dünyada, beyaz şeker üretimi 1996 yılında % 7,0, 1997 yılında 0,2, 1998 yılında ise % 1,4 artış göstermiştir.

Dünya Şeker Tüketimi

Son kırk yılda dünya şeker tüketimi üç kat artmıştır. Tüketim artış hızı İkinci Dünya Savaşı sonrasında % 2 dolayında iken izleyen yıllarda ekonomik iyileşme nedeniyle yılda % 5 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır. Sonraları düşme eğilimine girerek 1990-1995 arasında % 1'in altına gerilemiştir. Bunun en önemli nedeni sanayileşmiş ülkelerde alternatif tatlandırıcılara yönelme, aşırı şeker kullanımının sağlık sorunlarına yol açacağı endişeleri ve bu ülkelerdeki düşük nüfus artış hızıdır. Ayrıca Doğu Bloku ülkelerinde önceki rejimde var olan şeker fiyatlarına uygulanan sübvansiyonun kalkması da tüketimi olumsuz yönde etkilemiştir.

Tüketimi etkileyen faktörler ;

- Şeker ve alternatif tatlandırıcı fiyatları,
- Ülkelerin gelir düzeyleri,
- Ülkelerin nüfus artış hızı,
- Toplam şeker arzı,

- Tüketici tercihleri,
- Teknolojik ilerlemeler,
- Hükümet politikalarıdır.

Tablo 48 : AB ve Dünya Şeker Tüketimi (Bin ton)

	Yıllar				Artış, %		
	1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
- AB	12 740	13 356	13 388	13 386	5	0,2	0
- Dünya	107 285	110 429	113 103	113 929	3	2	0,7

Kaynak : ISO Sugar Year Book (1998)

Son yıllarda şeker tüketimi artmakla birlikte, artış hızı düşüş göstermektedir. Dünya tüketimi, 1996 – 1998 yıllarında sırasıyla % 3, % 2 ve % 1 dolaylarında seyretmiştir. Günümüzde şekerin yaklaşık % 60'ı gelişmekte olan ülkelerde, % 40'ı gelişmiş ülkelerde tüketilmektedir.

Fiyatlar

Beyaz şeker için uluslararası borsalar Londra ve Paris borsalarıdır. Ham şeker ise New York ve Londra borsalarında işlem görmektedir (Paris borsasında Aralık 1999'dan itibaren işlem yapılmamaktadır).

Dünya şeker fiyatlarının oluşumunda belirleyici rolü kamış şekeri oynamaktadır. Bunun nedeni maliyetinin pancar şekerine göre daha düşük, üretiminin daha fazla olmasıdır.

Tablo 49 : Borsa Fiyatları

	Yıllar				Artış, %		
	1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
Beyaz Şeker							
- Paris Borsası	396,65	366,69	316,32	255,27	-8	-14	-19
- Londra Borsası	396,65	366,69	317,19	255,33	-8	-14	-20
Ham Şeker							
- Londra Borsası	295,50	263,56	249,63	197,32	-11	-5	-21

Not : Aralık 1999 ayından itibaren Paris Borsasında işlem yapılmamaktadır.

Şeker ihracatçısı birçok ülkedeki rekor düzeyde üretim ve Asya'daki finansal krizden kaynaklanan talep daralması ham ve beyaz şeker fiyatlarını olumsuz yönde etkilemiştir. 1995 – 1998 yıllarında beyaz şeker % 4 – 20 oranında değer kaybederken, ham şeker % 11 – 33 dolayında değer kaybetmiştir. 1998 yılında ham şeker beyaz şeker fiyat farkı, 1988 yılından bu yana ilk kez en düşük düzey olan 58 US \$/ton'a gerilemiştir. Uluslararası Şeker Örgütü Dünya şeker fiyatlarının, piyasadaki gelişmelere bağlı olarak 2 – 3 yıl içinde toparlanabileceğini tahmin etmektedir.

Tablo 50 : AB’de Beyaz Şeker ve Pancar Fiyatları (ECU/100 kg)

	Yıllar				Artış, %		
	1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
Beyaz Şeker Müdahale Fiyatları							
- Standart II. Kalite	63,19	63,19	63,19	63,19	-	-	-
Pancar Minimum Fiyatları*							
- A Kotası	4.672	4.672	4.672	4.672	-	-	-
- B Kotası	2.884	2.884	2.884	2.884	-	-	-

(*) A Kotası iç tüketim miktarını, B kotası güvenlik stoku karşılığını ifade eder.

AB’de şeker fiyatları, pancar fiyatlarına bağlı olarak yüksektir. 1995 yılından bu yana pancar fiyatları ve beyaz şeker müdahale fiyatlarında bir stabilite görülmektedir.

Tablo 51 : Dünya Şeker Bilançosu

(Bin Ton)

	Yıllar				Artış, %		
	1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
Üretim	108 405	114 956	115 187	116 765	6	0,2	1,4
İthalat	31 534	32 290	34 049	34 110	2,4	5,4	0,2
Tüketim	107 285	110 429	113 103	113 929	2,9	2,4	0,7
İhracat	26 120	26 815	28 203	29 356	2,7	5,2	4,1
Devre Sonu Stokları	48 339	52 503	54 286	60 532	8,6	3,4	11,5
Stok/Tüketim Oranı, %	45	48	48	53	6,7	-	10,4

Kaynak : ISO Sugar Year Book (1998)

Son yıllarda dünya şeker üretiminde ortaya çıkan artışın, tüketimle absorbe edilememesi ve ithalatçı ülkelerde yaşanan krize bağlı talep daralması, stok/tüketim oranını fiyatlar için sinyal olarak kabul edilen % 30 değerinin çok üzerine taşımıştır. Genel olarak şeker, uluslararası ticareti yapılan ürünler içerisinde en değişken fiyat seyri gösterenlerden biridir. Şeker borsası dış etkenlere karşı çok duyarlı olması nedeniyle sürekli iniş-çıkışlar içerisindedir. Dünya şeker fiyatlarının seyrini etkileyen faktörlerin başında ekim alanları, rekolte, hava koşulları, rakip ürünlerin fiyatları gelmekle beraber, dünya şeker piyasası her yıl farklı faktörlerin etkisiyle farklı trendler göstermektedir. Dünya şeker piyasasında son üç yıldır yaşanan rekor üretim ve alıcı ülkelerin pek çoğunda yaşanan ekonomik kriz sebebiyle azalan talep sonucu beyaz şeker fiyatlarının oluştuğu Paris ve Londra Borsalarında şeker fiyatları son 14 yılın en düşük seviyelerine inmiş bulunmaktadır. Dünya’da ticareti yapılan şeker miktarı takriben 37-40 milyon ton arasındadır.

Geçtiğimiz son dört dönemde biriken stok fazlalığı fiyatlarda bir artış beklentisi olmayacağını göstermektedir. Ticarete önde gelen üretici ülkelerin dahi üretim maliyetleri dünya fiyatlarını karşılamamaktadır. Daha kötüsü ise ithal taleplerindeki düşüşün, daha yüksek ihraç fiyatları oluşabilme ihtimalini ortadan kaldırmasıdır. Bu sebeple 1999/2000 dönemi için göstergeler üretim artışının yavaşlayacağı yönündedir.

Dünya üretim fazlalığını pazarlamaya çalışan AB ülkeleri, Brezilya, Avustralya, Tayland, Küba arasında kıyasıya pazar kapma yarışı sürerken dünyada yeni hizmete giren rafinerilerde üretilen şeker de piyasaya girmektedir. Bu sebeple dünya ticaretinde beyaz şeker payı azalırken ham şekerin payı artmaya başlamıştır. Özellikle en büyük ithalatçıların oluşturduğu Ortadoğu pazarında Dubai Rafinerisi büyük bir pazar edinmiştir. Dünyanın büyük şeker ithalatçıları Rusya, Hindistan, Çin, ABD'dir. Kuzey Afrika ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri AB şekerini, fiyatı uygun olduğu müddetçe tercih etmektedir. Dünya pazarlarının büyük bir bölümünü ele geçiren Brezilya, bu pazardan da pay alarak Asya ülkelerine satış yapmayı hızlandırmıştır. Pazara girişte, kalite farklılıkları, lojistik durumlar ve mevsimlere bağlı üretim de etken faktörlerdir.

Son yıllarda Dünya şeker piyasasında yaşanmakta olan krizin temelinde üretim fazlası ve talep daralması yatmaktadır. Sonuç olarak üretim fazlası piyasada baskı yaratmakta, bu da fiyatların düşük seviyede kalmasına sebep olmaktadır (Kaynak : F.O.Licht.).

2.3 Sektörün Sorunları

Üretime İlişkin Sorunlar: 1998 yılına kadar üretim tamamen pancar fiyatlarına göre şekillenmekte idi. 1998 yılından itibaren TŞFAŞ pancarda kota uygulaması ile üretim planlamasında ilk adımı atmıştır. Bu uygulamanın diğer piyasa düzenlemeleri ile zenginleştirilmiş ve sağlaştırılmış özel şirketleri de içine alan yasal bir zemine oturtulması gerekmektedir.

Pancar ve şeker üretiminde tesis otomasyonu yanında yapısal otomasyon (Pancar Üretiminde Uzaktan Algılama Yöntemi ile Tahminler ve Bağlantılı Agronomik Tedbirler, Şeker Üretiminde Kurumsal Kaynak Planlaması Uygulamaları vb.) eksikliği üretime feed –back müdahale imkanını ortadan kaldırmaktadır.

Fiyatlandırmaya İlişkin Sorunlar: Pancar ve şeker fiyatlarındaki müdahaleler sektörde faaliyet gösteren şirketleri darboğaza sokmakta, yabancı sermaye ilgisi için caydırıcı olmaktadır. Şirketler özkaynak yetersizliği nedeniyle yabancı kaynak kullanımına ağırlık vermek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum şirketlerin finansman yapılarının bozulmasına yol açmaktadır.

Pazarlamaya İlişkin Sorunlar : Kamuya ait şirketlerde esnek yapılanma eksikliği özel şirketleri pazarlamada daha aktif kılmakta bu da haksız rekabete yol açmaktadır. Sektör ticari faaliyetlerin yürütülmesine ilişkin yöntem ve donanımlar açısından Dünya standartlarının gerisinde kalmıştır.

Varlıklara ve Yatırımlara İlişkin Sorunlar : Sektörün kuruluşundan bu yana bazı sosyal fonksiyonları üstlenmiş olması verimliliğini olumsuz yönde etkileyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Kamu ve özel sektör yatırımlarının koordinesi ve ortak ilkelere dayandırılması

sektörün sağlıklı yapılandırılması açısından önem arz etmektedir. Atıl vaziyette ve/veya verimli olmayan tesisler sektöre ek külfet yüklemektedir.

İstihdama İlişkin Sorunlar : Kamu Kurum ve Kuruluşlarında personel istihdamına ilişkin, menfaatler ve sosyal haklar, mevcut mevzuat hükümleri çerçevesinde yürütüldüğünden, modern işletmecilik prensiplerine ve günün ekonomik şartlarına göre personel politikası tespit ve uygulamasına imkanı verememektedir. Bunun için mevzuatta yapılacak değişiklikler sektörün işgücü piyasasını özel sektörle rekabet edebilecek bir düzeye çıkartacaktır.

Enformasyon Sorunları : Sektörün geçmiş ve güncel tüm faaliyetlerini, sektör analistlerinin ve ilgililerinin yararlanmasına ve değerlendirmesine imkan verecek şekilde derleyecek bir bilgi bankası ve veri tabanı oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yönetim Sistemine İlişkin Sorunlar: Tarıma dayalı sanayi olması nedeniyle sektör iki Bakanlık (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı) ve Başbakanlığa bağlı üç müsteşarlığın (Dış Ticaret, Hazine ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlıkları) faaliyet alanına girmektedir. Sektör politikalarını belirleyen ve yönlendiren bu üst kuruluşların eşgüdüm içinde çalışmaları her zaman mümkün olamamaktadır. Ayrıca sektörde şirket bazında ; hantal ve klasik yönetim yapısı göze çarpmaktadır.

Özel Şeker Fabrikalarının Sorunları : 1992 yılından bu yana özel statüde faaliyet gösteren Amasya, Kayseri ve Konya Şeker Fabrikaları 1997 yılından itibaren mali yönden güç duruma girmişlerdir. Bunda temel neden kamu ve özel sektöre ait şirketlerin farklı düzenlemelere tabi olmalarıdır. Kamu şirketleri 6747 sayılı Şeker Kanunu ve 233 sayılı KHK'ye tabi iken özel şirketler 6747 sayılı Şeker Kanunu ve TTK hükümlerine göre faaliyetlerini sürdürmektedirler. Özel şirketler kamu sektörünün mevzuat gereği faydalandığı bazı düzenlemeler kapsamında değildir. Pankobirlik'in 3186 sayılı tarım satış kooperatiflerinin tabi olduğu yasa kapsamında bulunmaması DFİF'ten düşük faizli kredi kullanım olanağını ortadan kaldırmaktadır. Kamu şirketleri ile özel şirketleri aynı mevzuat altında toplayacak yeni şeker kanunu tasarısının yürürlüğe girmesi ile bu sorunların büyük ölçüde çözüme kavuşacağı düşünülmektedir.

Türkiye genelinde şeker üretimi açısından en uygun şartları taşıyan özel şeker fabrikaları kuruluş yerleri nedeniyle hammadde temini, işletmecilik ve pazarlamacılık açısından risk taşımadıkları gibi faaliyetlerini desteksiz sürdürebilecek ve serbest piyasa koşullarında teorik olarak zarar etmesi mümkün olmayan işletmelerdir. TTK'na göre mamul fiyatlarını belirlemede serbest olan özel şeker fabrikaları satış fiyatlarını, piyasanın % 80'ine hakim olan TŞFAŞ fiyatları düzeyinde tutmuştur. Faaliyetleri için kullandığı yabancı kaynakların maliyetinin yüksekliği bu fabrikaları finansman darboğazına sokmuştur. Gerekli yasal ve ekonomik altyapı hazırlanmadan özel statü kazanan bu fabrikaların mali yapısı aşırı faiz yükü nedeniyle bozulmuştur.

Şekeri Girdi Olarak Kullanan Sanayicilerin Sorunları : Meşrubat sanayiinde girdi olarak kullanılacak şeker için gerekli kalite kriterleri zaman zaman sağlanamamaktadır. Ambalajlamada iç ambalajın rutubete dayanıklı dış ambalajın ise taşıma, istiflemeye uygun malzeme kullanılması tercih edilmektedir. Alternatif olarak bir tonluk “big bag” ambalajların kullanımı ile dökme şeker satışının programa alınması uygun görülmektedir. Her şeker sevkiyatı için sevk edilen mala ait analiz sertifikalarının mal ile beraber teslimine çalışılmalıdır. Şeker stoklama şartlarının havalandırılmalı, rutubet kontrollü olması ilk giren ilk çıkan prensibine uygun yükleme yapılması brandasız kamyon sevkiyatına izin verilmemesi istenmektedir.

Küp şeker üreticileri büyük montanlı ve istikrarlı alım yapmaları nedeniyle bir tonluk “big bags” ambalajda ve dökme şekilde piyasaya verilmesini istemektedirler. Sanayi tüketimi için şeker satış fiyatının iskontolu ve esnek tutulması istenmektedir. Küp şeker üretiminde kullanılan kristal şekerin puanının 16’ nın üzerinde olmaması, granül boyutlarının 0,4-0,8 mm arasında ve homojen olması istenmektedir. Şeker içinde zaman zaman rastlanan partiküllerin metal ve renk ayırımı yapan dedektörlerle ayrılması istenmektedir. Piyasaya küp şeker arzında tüketici aleyhine bazı olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. 100’e yakın imalatçı firmanın kalite, hijyen ve üretim normlarından uzak faaliyetleriyle ciddi firmalar arasında haksız rekabet ortaya çıkmıştır. Küp şeker gramajlarında Avrupa Birliği normları kabul edilmeli ve bu şekilde piyasaya arzına mecburi standart getirilmelidir.

Şeker Ticareti İle İlgilenenlerin Sorunları : İhraç şeker üretecek tesislerin limanlara ve/veya sınır kapılarına yakın seçilmesi ve lojistik avantajdan yararlanılması gözardı edilmektedir. Türkiye’nin düzenli bir ihracatçı olmaması, belirgin navlun piyasalarının oluşmasına engel olmaktadır. İhracat miktar ve pazarlarında stabilize önem arz etmektedir. Komşu ülkelerle ilgili navlun avantajının değerlendirilmesi ve D.D.Y.’nin kullanıma açılması hususları üzerinde titizlikle durulmalıdır. İhracat için hedeflenen şekerin kalitesinin sürekliliği sağlanamamakta, ICUMSA (International Commission for Uniform Method of Sugar Analysis) ve nem oranlarında daha düşük değerler tercih edilmektedir. Şekerin nem çekici özelliği nedeniyle stoklama ortamlarında hijyene dikkat edilmesi gerekmektedir. Ambalajlama uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmeli ve çeşitlendirilmelidir (kağıt torba, jüt torba, big bags gibi). Bu önlemler şekerin dış pazar sunumuna katkıda bulunacaktır. Akdeniz limanlarında silolar oluşturulup, dökme şeker ihracatı geliştirilmelidir. 100-150 bin ton dolayında olduğu tahmin edilen ve yasal olmayan yollardan şeker girişinin denetim altına alınması gerekmektedir. Şeker ihracat fiyatlarının Dünya Future Borsa endekslerine göre oluşturulması sayesinde, uluslararası piyasa fiyatlarına uyum sağlamada kolaylık sağlanabilecektir. Üretimde TS 861 yerine ülke genelinde AB standart kalite 2 kriterlerinin benimsenmesi dış ticaret açısından kolaylık getirecektir.

3. ULAŞILMAK İSTENEN AMAÇLAR

3.1. Talep Projeksiyonu :

a) Yurtiçi Talep Projeksiyonu (1999-2005)

Yurtiçi şeker talep projeksiyonu dört ana tüketim unsuru dikkate alınarak hesaplanmıştır. Şekeri girdi olarak kullanan meşrubat ve şekerli mamuller sanayileri ile küp şeker imalatçıları tarafından tüketileceği tahmin edilen şeker miktarı ile evsel tüketim miktarı değişik büyüme hızlarına göre belirlenmiştir. 2000-2005 döneminde büyüme hızlarının meşrubat sanayiinde % 14, şekerli mamuller sanayiinde % 6, küp şeker imalatında % 1,4 olması beklenmektedir. Evsel tüketim büyüme hızı ise, kişi başına tüketim trendinin, nüfus artış hızıyla ilişkilendirilmesi suretiyle şekillendirilmiştir.

Tablo 52 : Şeker Sektörü Yurtiçi Talep Projeksiyonu (Miktar Olarak)

(Bin ton)

Sıra	Ana Mallar	Y I L L A R							YILLIK ARTIŞLAR (%)					
		1999*	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
1	Kristal Şeker	1 578	1848	1 917	1 985	2 064	2 152	2 240	17,11	3,73	3,55	3,98	4,26	4,09
2	Küp Şeker	110	112	113	115	116	118	120	1,81	0,89	1,77	0,87	1,72	1,69
3	Toplam	1 688	1 960	2 030	2 100	2 180	2 270	2 360	16,11	3,57	3,45	3,81	4,13	3,96

* Gerçekleşen

2000-2005 döneminde yurtiçi talepteki büyüme hızının yılda ortalama % 3,78 (1999-2000 artış hızı hariç) olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 1999 yılı değerlerinin farklılığı, yasal veya yasal olmayan şekilde yurtiçinde şeker sirküle ettiği ve resmi tüketim rakamlarını aşağıya çektiği şeklinde yorumlanmaktadır.

b) İhracat Projeksiyonu (1999-2005)

Türkiye'nin uluslararası entegrasyonlar (AB, DTÖ) içindeki mevcut statüsü ve taahhütleri ile ülkenin ekonomik menfaatleri dikkate alındığında şekerde kendine yeterlilik politikasını izlemesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu da 1999 –2005 döneminde, uluslararası statünün aynı kaldığı varsayıldığında ihracat projeksiyonunun yer verilmemesi sonucunu getirmektedir. Ancak şekerde 1997 yılından itibaren ortaya çıkan üretim fazlasının stokları artırması nedeniyle 1999 ve 2000 yılında konjonktürel olarak ihracat yapılması gerekmektedir. 1999 yılı beyaz şeker ihracatı 505 bin olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında da 710 bin ton şeker ihracatı programlanmaktadır.

Türkiye'nin AB'ne tam üyeliğinin gerçekleşmesi halinde AB şeker rejimi ve AB'nin DTÖ'ye taahhütleri çerçevesinde durumun yeniden değerlendirilmesi ve üretim politikasının AB

ihracat sübvansiyonlarından yararlanacak şekilde, menfaatlerimiz doğrultusunda güncelleştirilmesi gerekebilecektir. 1999 ve 2000 yılı ihracat hedefleri mevcut stokların tüketilmesine yönelik olduğundan toplam talep projeksiyonu tablosunda dikkate alınmamıştır.

c) Toplam Talep Projeksiyonu (1999-2005)

Tablo 53 : Şeker Sektörü Toplam Talep Projeksiyonu (Miktar Olarak) (Bin ton)

Sıra	Ana Mallar	Y I L L A R							YILLIK ARTIŞLAR (%)					
		1999*	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
1	Kristal Şeker	1 578	1848	1 917	1 985	2 064	2 152	2 240	17,11	3,73	3,55	3,98	4,26	4,09
2	Küp Şeker	110	112	113	115	116	118	120	1,81	0,89	1,77	0,87	1,72	1,69
3	Toplam	1 688	1 960	2 030	2 100	2 180	2 270	2 360	16,11	3,57	3,45	3,81	4,13	3,96

* Gerçekleşen

3.2. Üretim Projeksiyonu (1999-2005)

Tablo 54 : Şeker Sektörü Üretim Tahminleri (Miktar Olarak) (Bin ton)

Sıra	Ana Mallar	Y I L L A R							YILLIK ARTIŞLAR (%)					
		1999*	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
1	Kristal Şeker	1 989	2 060	2 130	2 200	2 280	2 370	2 460	3,57	3,40	3,29	3,64	3,95	3,80
2	Küp Şeker	110	112	113	115	116	118	120	1,81	0,89	1,77	0,87	1,72	1,69
3	Toplam	1 989	2 060	2 130	2 200	2 280	2 370	2 460	3,57	3,40	3,29	3,64	3,95	3,80

* Gerçekleşmesi beklenen.

Küp şeker üretimi kristal şekerden yapıldığından, kristal şeker üretim hedefleri içinde küp şeker için kullanılacak şeker de dahil olduğundan küp şeker toplama ayrıca dahil edilmemiştir. Üretim tahminlerine güvenlik stoğu dahil edilmiştir.

Tablo 55 : Şeker Sektörü Üretim Tahminleri (Değer Olarak)

(Trilyon TL, 1998 yılı fiyatlarıyla)

Sıra	Ana Mallar	Y I L L A R							YILLIK ARTIŞLAR (%)					
		1999*	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
1	Kristal Şeker	340	353	364	376	390	405	420	3,82	3,12	3,30	3,72	3,85	3,70
2	Küp Şeker	17,5	17,8	18,0	18,3	18,5	18,8	19,1	1,71	1,12	1,67	1,09	1,62	1,60
3	Toplam	357,5	370,8	382	394,3	408,5	423,8	439,1	3,72	3,02	3,22	3,60	3,75	3,61

* Gerçekleşmesi beklenen.

3.3. İthalat Projeksiyonu

a) Ürün İthalatı (1999 – 2005)

Tablo 56: Şeker Sektörü Ürün İthalat Projeksiyonu (Miktar Olarak)

(Bin ton)

Sıra	Ana Mallar	Y I L L A R							YILLIK ARTIŞLAR (%)					
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
1	Kristal Şeker	80	80	80	80	80	80	80	-	-	-	-	-	-
2	Küp Şeker	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Toplam	80	80	80	80	80	80	80	-	-	-	-	-	-

Şeker üretim politikamız, yurt içi talebin yerli üretimle karşılanması şeklinde olduğundan normal şartlarda ürün ithalatı öngörülmemektedir. Yıllık 80 bin ton kristal şeker ithalatı AB' ne Tercihli Tarım Düzenlemeleri çerçevesinde verilen maksimum % 50 vergili tarife kontenjanı taahhüdümüze ilişkindir.

Tablo 57 : Şeker Sektörü Ürün İthalat Projeksiyonu (Değer Olarak)

(CIF, Bin US \$)

Sıra	Ana Mallar	Y I L L A R						
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1	Kristal Şeker	30 352	30 352	30 352	30 352	30 352	30 352	30 352
2	Küp Şeker	-	-	-	-	-	-	-
3	Toplam	30 352	30 352	30 352	30 352	30 352	30 352	30 352

b) Yarı Ürün İthalatı (1999 – 2005)

1999 – 2005 döneminde yarı ürün ithalatı öngörülmemektedir.

c) Hammadde İthalatı (1999 – 2005)

Ülke dış ticaret politikaları gereğince Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile ilişkiler çerçevesinde yıllık protokollerle belirlenecek miktarlarda, daha önceki uygulamalara benzer şekilde pancar ithal edilerek söz konusu ülkeye şeker ihraç edilecektir. Bunun dışında hammadde ithalatı söz konusu değildir.

3.4. Teknolojide Muhtemel Gelişmeler

Bu dönemde iletişim teknolojilerinin tarım teknolojileri ile uyumlaştırılmasına dayalı teknolojik gelişmeler ile gen mühendisliği uygulamalarının etkin olması beklenmektedir. Tarım alanında gen teknolojisi çalışmaları çerçevesinde ABD'de kullanılan ve AB' nde onay aşamasında olan "transjenik pancar" üzerinde durulması ve özellikle pancar tarımı açısından

sorunlu olan bölgelerde uzun vadede uygulaması gündeme gelebilecektir. Organik tarım kavramının ülkemizde de ağırlık kazanması ve organik şeker üretimine ilgi duyulması sözkonusu olabilecektir. Rekolte tahminlerinde yeni sistemlerin kullanımı olası görülmektedir. Pancarın vejetasyon sürecinde uydu sistemleriyle izlenerek yazılım programlarında değerlendirilmesi ve on-line önlemlerin üretilmesi gündeme gelebilecektir. Bunun pancar kalite ve verimine olumlu etkisi fabrikasyon verimliliğine yansiyacak, tarımsal girdilerde ideal kullanım düzeylerine erişilecektir.

1980’li yılların sonlarından itibaren sektör ayırdetmeksizin kullanılan Kurumsal Kaynak Planlamasının sektörde etkinleşmesi beklenebilir. Fabrika tasarımlarında yazılım programlarının kullanımı ön plana çıkabilir. İletişim teknolojileri global veri tabanı oluşturulmasında etkinleşebilir. Elektronik ticaret altyapısı oluşmaya başlayabilir. Toplam Kalite Yönetimi yaygın hale gelebilir. Makine ve tesisler ile fabrika modernizasyon ve tam otomasyonunda mesafe alınabilir.

3.5. Rekabet Gücünde Gelişmeler

Teknolojide muhtemel gelişmelerin verimliliğe ve üretim maliyetlerine yansısıyla rekabet gücünde ilerleme kaydedilmesi beklenmektedir. Şeker üretiminin ana girdisi durumundaki şeker pancarı fiyatları AB ve Dünya fiyatları düzeyindedir. Fiyatların reel olarak bu düzeyin üstüne çıkması olası görülmemektedir. Fiyatlarda stabilite yanında verimlilikte sağlanacak gelişmeler birleştirildiğinde sektörün rekabet gücünü olumlu yönde etkileyebilecek faktörler olarak değerlendirilmektedir.

DTÖ taahhütleri gereği % 135’e kadar düşecek vergi oranları, Dünya borsa fiyatlarında bir gelişme kaydedilmemesi durumunda ithalata karşı iç piyasayı korumada yetersiz kalabilecektir. AB’ne üyelik durumunda sektörün rekabet gücünde ilerleme kaydedilecektir. AB’nin DTÖ taahhütleri gereğince uygulamakta olduğu Özel Koruma Tedbirleri (Safeguard Measures), ithalatta Dünya fiyatlarının seyrine göre değişken koruma mekanizması getirdiğinden sektör ithalat ile gündeme gelecek haksız rekabetten korunacaktır. İhracatta ise AB’nin ihracat sübvansiyonu taahhüdünden yararlanarak Türk ekonomisine yük oluşturmadan dış pazarlara erişim olanağı elde edecektir.

3.6. Çevreye Yönelik Politikalar

Sektör çevreye su ve hava kirliliği boyutları ile zarar verici niteliktedir. Ancak şeker fabrikasyonu atık suyu kirlilik parametreleri itibariyle diğer birçok sektöre göre daha düşük kirlilik taşımaktadır. Fabrikaların mevcut arıtım tesisleri daha çok atık suyun durultulması ve havalandırılmasına yönelik olup deşarj kriterlerini sağlamada zaman zaman yetersiz kalmakta idi. Bu tesislerinin iyileştirilmesi yanında İsveç Puraq firmasının Dünyaca bilinen Anamet prosesinin Ereğli Şeker Fabrikasında uygulanmasına yönelik yatırım devam etmektedir. Firmayla yapılan anlaşma gereği tesisin, lisans ücreti ödenmek suretiyle diğer fabrikalarda da kurulması yönünde bir yaklaşım sözkonusudur. TŞFAŞ’nin yürütmekte olduğu, Atık Su

Arıtım Projesine DPTM'nin kaynak ayırma ve izleme yönünden gösterdiği hassasiyet çevreye yönelik tedbirlerin alınmasında rahatlık sağlamaktadır. Son yıllarda TŞFAŞ'nin proje stokunda atıksu arıtım projesi önemli bir paya sahip olmuştur.

Tablo 58 : Atık Su Projesine Ayrılan Kamu Kaynakları

T.Ş.F.A.Ş.	1995	1996	1997	1998
Ayrılan Toplam Ödenek US \$/yıl	14 418 418	17 121 625	22 192 318	22 858 061
Atık Su Arıtım Projesine Ayrılan Ödenek US \$/yıl	3 172 490	1 971 969	2 182 201	6 079 844
Atık Su Arıtım Projesi Ödeneginin Toplam Ödenek İçindeki Payı, %	22	12	10	27

Şeker fabrikaları emisyon değerleri; kazan dairelerinin performansları, işletme şartları ve kullanılan yakıt kalitesine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Kullanılan yakıtın alımında, kükürt oranının düşük olmasına azami hassasiyet gösterilmektedir. Bazı fabrikalarda ise doğal gaza dönüştürülmüş yakma sistemleri kullanılmaktadır. Emisyon değerleri baca gazı ölçüm cihazları kullanılarak izlenmektedir. Buhar kazanı bacalarında kazanın kapasitesine göre partiküler maddeyi tutan siklon veya elektrofiltreler kullanılmaktadır. Çevreye zararlı atık gazların bacadan atılmadan tutulması yatırım maliyetleri ve teknoloji araştırma çalışmaları sürdürülmektedir. TŞFAŞ'nin tüm fabrikalarına baca gazı analiz cihazı temin edilmesine devam edilmektedir.

Çevre dostu sanayi olma yolunda imkanlar çerçevesinde gerekli çaba sarfedilmektedir.

3.7. Diğer Sektörler ve Yan Sanayi ile İlişkilerde Muhtemel Gelişmeler

Sektörün yıllık yaklaşık %3.8 oranındaki büyüme hızının, girdi sağlayan ve nihai ürün üreten sanayilerde büyümeye yol açması beklenmektedir. 1990-1999 döneminde sektörün mal ve hizmet sağlayan alanlarda yıllık ortalama olarak % 3,7'lik büyüme kaydedilmiştir. Bu büyüme hızının önümüzdeki yıllarda da sürmesi beklenmektedir. Asya'da yaşanan krizin atlatılması ile bağlantılı olarak şekeri girdi olarak kullanan sanayilerin ihracat potansiyellerinin artması, meşrubat sanayiinin şeker kullanımında yüksek yıllık büyüme hızı (1995-2000 yıllık ortalama % 13.6) yan sanayiler ile ilişkileri geçmişe göre daha aktif hale getirmesi kuvvetle olasıdır. Bu gelişme, ulaştırma sektörüne, otomotiv yan sanayiine ve hizmet sektörüne hem büyüme hem altyapı gelişimi yönünden ivme kazandıracaktır.

4. PLANLANAN YATIRIMLAR

4.1. Teşvik Belgesi Almış Yatırımlar

Devam etmekte olan kamu yatırımlarından Kırşehir ve Sivas Şeker Fabrikaları ile Özel sektör yatırımlarından Boğazlıyan, Aksaray ve Çumra Şeker Fabrikaları yatırımları "Yatırım Teşvikleri" kapsamında yer almaktadır.

Kırşehir Şeker Fabrikası için 20.03.1992 tarihinde, yatırımda öncelikli normal yöre kapsamında teşvik belgesi alınmıştır. Söz konusu yatırımın yararlanacağı teşvik tedbirleri; yatırım indirimi % 40, gümrük muafiyeti % 100 olarak belirlenmiştir. Kırşehir Şeker Fabrikası yatırım tutarı 74,3 milyon US \$'dır. Yatırımın istihdam boyutu 1 200 kişidir.

Sivas Şeker Fabrikası için 20.03.1992 tarihinde, yatırımda II. derece KÖY(Kalkınmada Öncelikli Yöre) kapsamında teşvik belgesi alınmıştır. Söz konusu yatırımın yararlanacağı teşvik tedbirleri; yatırım indirimi % 60, gümrük muafiyeti % 100 olarak belirlenmiştir. Sivas Şeker Fabrikasının yatırım tutarı 74,5 milyon US \$'dır. Yatırımın istihdam boyutu 1 200 kişidir. Yatırım 51 bin ton şeker üretimi öngörmektedir.

Çumra Şeker sanayii ve Ticaret A.Ş. tarafından Konya'nın Çumra ilçesinde yılda 187 bin 200 ton kristal şeker, 120 000 ton melaslı kuru küspe ve 28 600 ton melas üretmek üzere 9.000 ton/gün pancar işleme kapasiteli bir şeker fabrikası kurulması için Bakanlar Kurulu'nun 02/07/1999 tarih, 99/13098 sayılı kararı ile gerekli izin alınmış bulunmaktadır. Ülke arz ve talep durumu dikkate alınarak, söz konusu Bakanlar Kurulu Kararı, fabrikanın 2003 yılından önce üretime geçmemesi ve yatırım izin tarihinden itibaren en geç beş yıl içerisinde tamamlanması şartını taşımaktadır. Şirketin söz konusu yatırım için % 100 oranında gümrük muafiyeti, ve aynı oranda yatırım indiriminden yararlanması amacıyla teşvik belgesi başvurusunda bulunulmuş, sonuç beklenmektedir. Şirket sermayesi 17 milyar TL olup yatırımla 300 kişiye istihdam olanağı sağlanacaktır. Projenin sabit yatırım tutarı 354.447.749 DM 'dir. Haziran 2000'de temel atılması planlanmaktadır.

M.B. Şeker ve Nişasta Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi tarafından Aksaray ilinde yılda 200 bin ton kristal şeker, 450 000 ton küspe ve 68 000 ton melas üretmek üzere 10 bin ton/gün pancar işleme kapasiteli bir şeker fabrikası kurulması için Bakanlar Kurulu'nun 14/07/1997 tarih, 97/9582 sayılı kararı ile gerekli izin alınmış bulunmaktadır. Ülke piyasa koşulları dikkate alınarak, söz konusu Bakanlar Kurulu Kararı, ham şeker ithal ve işleminin dış pazara yönelik olması şartını taşımaktadır. Şirket sermayesi 5 milyar TL olup yatırımla 356 kişiye istihdam olanağı sağlanacaktır. Projenin sabit yatırım tutarı 160 milyon US\$ 'dır. Şirketin söz konusu yatırım için % 100 oranında gümrük muafiyeti, ve aynı oranda yatırım indiriminden yararlanmak üzere teşvik belgesi mevcuttur. Ekim 1998'de fabrikanın temeli atılmış, ancak ciddi boyutta fiziki gerçekleşme sağlanamamıştır. Edinilen bilgiye göre Yeni Şeker Kanunu'nun çıkmasının ardından yatırıma devam edilebilecek, revize program çerçevesinde fabrika 2003 yılında işletmeye alınabilecektir.

Boğazlıyan Şeker Fabrikası Anonim Şirketi tarafından Yozgat ili Boğazlıyan ilçesinde ileride tevsiata müsait olacak şekilde projelendirilen yılda 100.800/168.000 ton kristal şeker üretmek üzere 6.000/10.000 ton/gün pancar işleme kapasiteli bir şeker fabrikası kurulması için Bakanlar Kurulu'nun 14/11/1995 tarih, 95/7531 sayılı kararı ile gerekli izin alınmış bulunmaktadır. Şirket sermayesi 50 milyar TL olup yatırımla 250 kişiye istihdam olanağı sağlanacaktır. Projenin sabit yatırım tutarı 14.139.352 US\$ 'dır (1994 yılı fiyatlarıyla 420 milyar TL). Boğazlıyan Şeker Fabrikası için 19.11.1998 tarihinde teşvik belgesi alındığı öğrenilmiştir. Teşvik belgesine esas yatırım tutarı cari fiyatlarla 33,47 trilyon TL, dış para

ihtiyacı 43,48 milyon US \$ olarak tesbit edilmiştir. Yatırımın istihdam boyutu 250 kişidir. Edinilen bilgiye göre 2003, en geç 2004 yılında işletmeye alınacaktır.

4.2. Eklenenecek Yeni Kapasiteler ve Bölgesel Dağılımı

Tablo 59 : Şeker Sektöründe Eklenenecek Yeni Kapasiteler (Bin ton şeker/yıl)

Yıllar	Yıl Başında Kapasitesi	İlave Kapasitesi	Yıl İçinde Eklenenecek Yeni Kapasite			
			Proje Adı	Yatırım Süresi	Üretime Başlama Tarihi	Üretim Hedefi
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1999						
2000	2 250	51	Kırşehir	1990-2001	2000	51
2001	2 301	-	-	-	-	-
2002	2 301	-	-	-	-	-
2003	2 301	187	Çumra	2000-2003	2003	187
2003	2 488	51	Sivas	1989-2003	2003	51
2003	2 539	200	Aksaray	2001-2004	2003	200
2004	2 739	101	Boğazlıyan	-2004	2004	101
2005	2 840					

Özel şirketlerce başlanan yatırımların mevcut şartlarda bitirileceğine dair tereddütler mevcuttur. Öte yandan kamu yatırımlarından 1989 yılında yatırım programına alınan Sivas Şeker Fabrikası projesinde arsa ve turbo jeneratör grubu alımı dışında herhangi bir gerçekleştirme sağlanamamıştır. Projenin yatırım programına göre 2003 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Ülke arz-talep durumu, özel yatırımcıların projelerinde kaydedecekleri gelişmeler Sivas Şeker Fabrikası projesinin tekrar değerlendirilmesini hatta yatırım programından çıkarılmasını gerektirebilecektir. Sivas Şeker Fabrikası'nın; hammadde potansiyeli ve kalitesi, ölçeği ve kuruluş yeri itibarıyla Orta Anadolu fabrikalarına göre verimliliği göreceli olarak düşüktür. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planının "İmalat Sanayiinin Özel Sermaye Ağırlıklı Yapılandırılması" ilkesi doğrultusunda ve 1994 yılından itibaren başlayan sektöre özel sermaye ilgisi çerçevesinde, fiziki ve nakdi gerçekleştirme oranı düşük olan kamu yatırımlarının özel şartları da dikkate alınarak programdan çıkarılmasında yarar görülmektedir. Bunun yanısıra sektörün yatırım politikasının, kapasite ihtiyacı durumunda ölçek büyütme şeklinde belirlenmiş olması, yeni şeker fabrikalarından ziyade mevcutların kapasitelerinin artırılması şeklinde düşünülmelidir.

Nişasta bazlı şekerlerde 2005 yılında, 1999 yılına göre % 103 oranında kapasite artışı beklenmektedir. 1999 yılında 211 bin ton olan nişasta bazlı şeker üretiminin 2005 yılında 430 bin tona ulaşması beklenmektedir. Sektörel yatırım planlamasında pancar kökenli şekerle ilişkin yatırımların yanında nişasta bazlı şekerle ilişkin yatırımlar ve bunların üretim hedefleri dikkate alınmalıdır.

4.3. Planlanan Yatırımların Katkıları

Tablo 60 : Planlanan Yatırımların Katkıları

	Yatırım Tutarı Milyon US \$	İstihdam Kişi
Kırşehir	74,3	1 200
Sivas	74,5	1 200
Boğazlıyan	81,3	250
Aksaray	160	356
Çumra	181,7	300
Toplam	571,8	3 306

Planlanan yatırımlardan Kırşehir, Sivas ve Boğazlıyan'ın klasik şeker üretim teknolojisi ile donatılacağı, Aksaray ve Çumra projelerinin modern teknoloji ve otomasyona dayalı olacağı öğrenilmiştir.

4.4. Muhtemel Yatırım Alanları

Planlanan yatırımların gerçekleştirilmesi halinde sektörde VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ek kapasiteye ihtiyaç olmayacaktır. Bu dönemde özel sermayenin sektöre girişi özelleştirme suretiyle mevcut fabrikaların satılmasına dayandırılmalıdır. Ancak sektör ana ve yan ürünlerinden, entegre tesis yatırımları karlılıkları araştırılmak suretiyle gerçekleştirilebilir. Şeker fabrikası ana ve yan ürünlerini girdi olarak kullanabilecek şekerli mamuller imalatı ve yem üretim tesisleri gibi yatırım alanları düşünülebilir.

Mevcut şeker rejimi çerçevesinde özel yatırımcılar için sektör cazip değildir ve geleceğe yönelik belirsizlikler taşımaktadır. Ancak tasarı halinde bulunan yeni şeker kanununun yasalaşması ile sektör yerli ve yabancı özel sermayenin ilgi duyacağı bir yapıya kavuşacaktır. Yasal alt yapının oluşturulması, ardından özelleştirilmeye gidilmesi gerekmektedir.

Özel statüdeki şeker fabrikalarının 1990'lı yılların sonunda yaşadıkları kriz büyük ölçüde mevcut rejimin sıkıntılarında kaynaklanmaktadır. Dünya borsa fiyatlarının değişkenliği, bunun karşısında koruma oranlarının % 10'u aşamayan esnekliği iç piyasayı dış menşeli şeker açısından riske sokmaktadır. Bu belirsizlikler özel sermaye için caydırıcı olmaktadır.

Bu şartlara rağmen şeker sektörüne yatırım yapmak isteyen yatırımcıların tercihlerini;

- Pancar verim ve kalitesi açısından öncelikli Orta Anadolu Bölgesi,
- Ölçek ekonomisinin avantajlarından yararlanmak üzere 6.000 ton pancar/gün'den büyük işleme kapasitesi,
- Lojistik olanaklar,
- Alternatifli ürün arzı ve çeşitlemesi

yönünde kullanmaları rekabet güçleri ve verimlilikleri açısından önerilebilir.

5. ÖNGÖRÜLEN AMAÇLARA ULAŞILABİLMESİ İÇİN YAPILMASI GEREKLİ YASAL VE KURUMSAL DÜZENLEMELER VE UYGULANACAK POLİTİKALAR

5.1.Kısa Dönemde Yapılması Gereken Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler

1. 6747 sayılı Şeker Yasasının yürürlükten kaldırılarak yerine günün koşullarına uygun bir Şeker Yasası çıkarılması: Yurtiçi talebin yurtiçi üretimle karşılanmasına yönelik olarak Türkiye’de şeker rejimini, şeker üretimindeki usul ve esasları ile fiyatlandırma, pazarlama şart ve yöntemlerinin düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Pancar ve şeker üretiminin istikrara kavuşturulması ve üretimin iç talebe uygun olarak yönlendirilmesi, sektörde devlet destek ve müdahalesinin en aza indirilmesi, sektörün serbest rekabet koşullarında faaliyetine olanak sağlanması, uluslararası taahhütlerimizle uyumlu politikaların hayata geçirilmesi, özelleştirmeyi özendirici bir hukuki altyapı hazırlanması amacıyla yeni Şeker Kanununa ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır. (Uygulama takvimi : 2 yıl içinde)
2. Müşteri odaklı üretim ve satış hizmetinin verilmesi, satışların elektronik ticaret ortamında gerçekleştirilmesi, ihraç amaçlı şeker satışlarında esnek pazarlama politikalarının hayata geçirilmesi: Teknolojinin geliştirilmesine paralel olarak, satış işlemlerinin elektronik ticaret ortamında gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. İhraç amaçlı satışlarda daha esnek bir politika izlenmek üzere gerekli düzenlemeler yapılarak minimum stok seviyesi korunacaktır. (Uygulama Takvimi : 4 yıl içinde)
3. Sanayinin ürettiği şeker ve diğer ürünlerin satışında dağıtım ağı kurularak satışın hızlı yapılması ve stok maliyetlerinin düşürülmesi: Daha yaygın ve güvenilir bir alt dağıtım ağı kurulması ve stok maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla yeni pazarlama ve dağıtım yöntemlerinin uygulanması planlanmaktadır.Bu amaçla şeker satış ve dağıtım sisteminde karşılaşılan sorunları giderici yeni bir sistem oluşturmak amacıyla yetkili satıcılık projesi değerlendirilecektir. Müşteri odaklı üretim ve satış hizmeti verebilmek amacıyla tüketiciyle şirketler arasında sürekli bilgi akışı sağlanacak, satışlar müşterilerin satınalma mekanlarına taşınacaktır (Uygulama Takvimi : 4 yıl içinde).
4. Sanayiinin hedeflediği çağdaş yapıya uygun, bir yönetim için gerekli yapısal düzenlemenin sağlanması Yönetimde etkin ölçeklere ulaşılması, yetki devri suretiyle yönetime hız kazandırılması amacıyla yeni düzenlenmeler öngörülmektedir (Uygulama Takvimi : 2 yıl içinde).
5. Mal ve hizmet üretimini kapsayan TS-EN-ISO 9000 kalite sistem belgelendirmesinin yaygınlaştırılması (Uygulama Takvimi : 2 yıl içinde).
6. Sanayide bilgisayar ağı kurulması, veri tabanı oluşturularak şirket içi ve şirketler arası veri iletişiminin etkin ve üst düzeye çıkarılması (Uygulama Takvimi : 2 yıl içinde).

5.2. Uzun Dönemde Yapılması Gereken Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler

1. Tatlandırıcı sektöründe faaliyet gösteren ve gelecekte faaliyete geçecek alt sektörlerin (pancar kökenli hammaddeden şeker üretenler, nişasta kökenli glukoz, izoglukoz gibi tatlandırıcı üretenler, sakarin, aspartam gibi sentetik tatlandırıcı üretenler), ülke tatlandırıcı pazarının büyüme hızı paralelinde aralarındaki istikrar ve dengeyi koruyacak şekilde büyümelerine olanak sağlanması (Uygulama Takvimi : 10 yıl içinde).
2. Şeker sanayiinin sosyal fonksiyonlarından arındırılması, sanayiinin pancar verim ve kalitesi açısından en elverişli bölge olan Orta Anadolu'da yoğunlaştırılması. Bu amaçla sosyal fonksiyonu ağırlıklı ve rekabet gücü olmayan işletmelerin tasfiyesi (Uygulama Takvimi: Özelleştirme takvimi ile bağlantılı).
3. Kamu fabrikalarının özelleştirilmesi, verimli olmayan tesislerin tasfiyesi. veya yeniden yapılandırılması: Kamu fabrikalarının payının son yıllarda oldukça gerilediği küp şeker üretiminden zaman içinde vazgeçilecek, tesisler satış, kiralama gibi yöntemlerle ilgi gruplarına devredilecektir. Verimlilik ve karlılık esasına göre çalıştırılmadığı gerekçesiyle atıl durumda bulunan kuru küspe üretim tesislerinin günün şartlarına göre yeniden değerlendirilerek ekonomiye kazandırılması hususu etüd edilecektir. Özelleştirme öncesi rekabet gücü olan işletmelerin müstakil olarak veya gruplandırılarak şirketleştirilmesi için ön çalışmalar gerçekleştirilecektir (Uygulama Takvimi : Özelleştirme takvimi ile bağlantılı).
4. Sanayiinin her kademedede ihtiyaç duyduğu yetişmiş, nitelikli personel temini ve işletmelerde optimal sayıda personel istihdamının sağlanması, teknolojik gelişmeye paralel olarak ve hazırlanacak ihtisaslaşma planı çerçevesinde personelin verimliliğinin artırılması için gerekli eğitim programlarının yapılması, performansa göre ödüllendirme sisteminin uygulanması: İş gücü değerlendirme ve performansa göre ödüllendirme sisteminin gerçekleştirilebilmesi için ilgili yönetmeliklerde değişiklik yapılması gerçekleştirilecektir (Uygulama Takvimi : 5 yıl içinde).
5. Bilgilendirme etkinliklerine hız kazandırılması; satış, üretici ilişkileri, finans işlemleri başta olmak üzere şirket dışı kaynakların elektronik ortamda bilgilendirilmesinin sağlanması (Uygulama Takvimi: 5 yıl içinde).
6. Pancar alım merkezlerinin toplulaştırılması ve pancarın fabrikada tesellümünün sağlanması: Pancar alımının, teslim alan ve teslim eden açısından daha üstün teknikler ve işgücü olanakları ile çalışma şartlarında yapılmasının sağlanması, pancar tedarik maliyetinin düşürülmesi, sorumlu üretici anlayışının yerleştirilmesi amacıyla pancar alım merkezlerinin toplulaştırılması ve pancarın fabrikada tesellümünün özendirilmesi gerçekleştirilecektir (Uygulama Takvimi : 5 yıl içinde).

7. Üretici desteklerinin rasyonelleştirilmesi, şirketlerin bu yönde daha sınırlı ama daha etkin rol alması: Pancar ekiminde kota uygulaması, taahhütlerin ton üzerinden alınması ve girdi desteklerinin bu temele oturtularak yaygınlaştırılması suretiyle üreticiye yapılan desteklerin rasyonelleştirilmesi hedeflenmektedir. Üreticinin şirket bağımlılığının azaltılması suretiyle girdilerin üreticiye transferine hız kazandırılması, zamanında ve etkin girdi kullanımının sağlanması öngörülmektedir. Böylece şirketlerin üstlenmiş oldukları destek unsurlarının bir kısmından arındırılması planlanmaktadır (Uygulama Takvimi : 5 yıl içinde).
8. Kapasite gereksinimi çerçevesinde sektör ortalama kapasitesinin ekonomik ölçeğe yaklaştırılması için şeker fabrikalarının tevsiine öncelik verilmesi: Pancar potansiyeli yüksek, teknolojik durumu uygun olanlardan başlamak üzere kapasite gereksinimi çerçevesinde, ekonomik ölçeği arttırmaya yönelik Şeker Fabrikası tevsi yapılacaktır (Uygulama Takvimi : 10 yıl içinde).
9. Kamuya ait şirketlerin özelleştirme öncesi teknolojik ve finansal açıdan değerlemede önem arzeden yapılara kavuşturulması, rekabet gücü olan işletmelerin müstakil veya gruplandırılarak şirketleştirilmesi için ön çalışmaların yapılması. Süreç otomasyonu; fabrika ölçeği, özelleştirme kabiliyeti ve rekabet gücü dikkate alınarak seçilecek fabrikalarda gerçekleştirilecektir (Uygulama Takvimi : 5 yıl içinde).
10. Şeker fabrikalarının yerli ve yabancı şeker ve tatlandırıcı üreticilerine karşı rekabet güçlerinin korunması ve çağdaş işletme anlayışına yönelik olarak teknoloji yükseltme çalışmalarına hız verilmesi. Böylece personel ve yakıt tasarrufu sağlanması; kapasite kullanımı ile kalite ve verimliliğin artırılması.Emek yoğun teknolojik yapıdan, sermaye yoğun teknolojik yapıya geçiş amaçlanmaktadır (Uygulama Takvimi : 5 yıl içinde).
11. Çevrenin korunmasına yönelik olarak tüm şeker fabrikalarına atık su arıtım tesislerinin, yakıt olarak kömür kullanan fabrikalara ise ayrıca baca gazı arıtım tesislerinin kurulması (Uygulama Takvimi : 7 yıl içinde).

5.3. Kısa ve Uzun Dönemde İzlenmesi Gereken Politikalar

- **Üretim Politikası:** Kısa dönemde, piyasa ve müşteri sinyallerine duyarlı arz çatısı altında yapılanmış ve istikrarlı büyüme hızına kavuşturulmuş yurtiçi talebin yerli üretimle karşılanması ilkesine dayalı bir üretim politikası benimsenmelidir.

Uzun dönemde: Gelişebilecek uluslararası yapılanmalar dikkate alınarak, ülke menfaatleri doğrultusunda, global kriterlere uyumlu, yurtiçi talep yanında dış pazar taleplerine cevap verebilecek bir üretim politikası düşünülmelidir. Ulusal ihracat stratejisinin paralelinde; Dünya ekonomisinin fırsatlarından yararlanmak, tehditlerini yok etmek ve uluslararası ticaretten daha fazla pay almak bu amaçla alım gücü yüksek, genç nüfuslu, dinamik pazarlara yönelmek üzere üretim politikasına yeni boyutlar getirilmesi öngörülmelidir.

- **Yatırım Politikası :** Sanayide rekabet gücü yüksek işletmelerin emek yoğun teknolojiden otomasyon ve modernizasyon ağırlıklı sermaye yoğun teknolojiye doğru yapılandırılması, yer, ölçek ve girdi temini yönüyle rehabilitasyona elverişli tesislerin iyileştirilmesi, sosyal fonksiyonu ağırlıklı ve rekabet gücü olmayan tesislerin ise tasfiyesi suretiyle sanayide ekonomik ölçeğe ulaşma yanında teknolojik düzeyin yükseltilmesi politikası hayata geçirilmelidir.

Ayrıca sektörün sahip olduğu teknolojik birikimin yurtdışında fabrikalar kurmak suretiyle dış ülkelere transfer edilmesi politika olarak benimsenmelidir.

- **Ticaret Politikası :** Yerli üretimin tercihini sağlamak üzere sektörün dış tehditlere karşı esnek önlemlerle korunması, oluşacak fırsatlar çerçevesinde dış pazarlara doğrudan ya da dolaylı erişime olanak verecek taahhütlere yönelinmesi gerekmektedir.
- **İstihdam Politikası :** İşin gerektirdiği sayı ve nitelikte personel istihdam etmek onlara huzurlu ve güvenli bir çalışma ortamı sağlamak ve gerekli eğitimi vererek çalışmalarından azami şekilde faydalanmaktır. Böylece üretken personel miktarı artırılacak toplam personel içerisinde nitelikli personel payı yükseltilecektir.
- **Sektörün Yapılandırılmasına Yönelik İzlenmesi Gerekli Politikalar:** Günün şartlarına göre düzenlenmiş yeni şeker rejiminin yürürlüğe girmesinin ardından sektörde özelleştirme uygulamalarına başlanmalıdır. Bu; sektöre küresel anlamda rekabet gücü kazandırılmasında kaynak ve zaman israfını önleyecek, sektörün hızla yapılanmasına olanak sağlayacaktır.

5.4. Öngörülen Düzenlemelerin, Yatırımların ve Uygulanacak Politikaların Ekonomik ve Sosyal Getirileri (Katma Değer, Dış Ticaret, İstihdam, Depremin Olumsuz Etkisini Giderme, Bölgesel Gelişme)

Hukuki düzenlemeler çerçevesinde öngörülen yeni şeker kanunu sektörü devlet desteğinden arındıracağından Kamunun yararlandığı DFİF kaynaklı düşük faizli kredi nedeniyle destekleme ve ihracattan doğan görev zararının ekonomiye getirdiği yük ortadan kalkacaktır. Kantar sayılarının azaltılması ve pancarın % 25'inin fabrika merkezinde tesellümünden kaynaklanacak kazanç ile kısmi teknoloji iyileştirilmesinden sağlanacağı tahmin edilen kaynak tasarrufu 1999 yılı fiyatlarıyla aşağıda yer almaktadır.

Tablo 61: Öngörülen Düzenlemelerin, Yatırımların ve Uygulanacak Politikaların Ekonomik ve Sosyal Getirileri

(Trilyon TL/yıl-1999 fiyatlarıyla)

DFİF Kaynaklı Kredi Desteği (1999 pancar bedeli üzerinden)	49,11
İhracattan Doğan Görev Zararı Desteği (1999 ihracatı üzerinden)	117,33
Modernizasyon Yatırımlarından Sağlanacak Kazanç *	8,66
Kantar Sayılarının Azaltılmasından Sağlanacak Kazanç**	5,82
Verimli Olmayan İşletmelerin Tasfiyesinden Sağlanacak Kazanç***	14,6
Toplam Kazanç	195,52

*Yatırım Programında Yer alan Modernizasyon ve Otomasyon Projesi esas alınmıştır.

**4,5 milyon ton pancarın merkezde tesellüm edileceği varsayılmıştır.

*** Verimli olmayan işletmelerin zararları esas alınmıştır.

Öngörülen düzenlemeler ve önlemlerin katma değeri artırıcı etkileri beklenmektedir. Verimlilik artışı ve serbest rekabet şartları çerçevesinde katma değer unsurlarından “kar”ın artması beklenmektedir.Ödenen ücretlerde sermaye yoğun teknolojiye geçiş ile bir miktar azalma sözkonusu olsa da sektörün büyümesine paralel olarak bu fark kısa zamanda eski düzeyine yaklaşacaktır.1998 şartlarında bir ton şeker üretim kapasitesi başına 0,014 kişi istihdam edildiği dikkate alınırsa talep artış hızı doğrultusunda, sektör genelinde yılda 712 kişilik ek istihdam yaratılacağı hesaplanabilir. Şeker sanayiinin sürdürülebilir olması iç ve dış piyasada rekabet gücünü koruması ile mümkündür. Küreselleşmenin daha da önem kazanacağı yakın gelecekte sektörün sosyal işlevinin sürdürülmesi sektörü sıkıntıya sokabilecektir. Bu dönemde sektörün sosyal işlevini zaman içinde azaltarak ekonomik faaliyetini verimli olduğu bölgelerde sürdürmesi sözkonusu olmalıdır.

5.5. Öngörülen Düzenlemelerin ve Uygulanacak Politikaların Yükleri

Tablo 62 : Öngörülen düzenlemelerin ve Uygulanacak Politikaların Yükleri

(1999 yılı fiyatlarıyla-Trilyon TL)

Bilgi İşlem Ağı Kurulması	1,658
Kantarların Toplaştırılması ve Sayılarının Azaltılması	17,08
Fabrikaların Modernizasyonu ve Otomasyonu	97,0
Yönetim ve Hizmetlere Etkinlik Kazandırılması*	14,4
Çevre Problemlerinin Giderilmesine Yönelik Yatırımlar	35,0
Toplam Yatırım	165,138

(*) Kurumsal Kaynak Planlaması Yatırımı Öngörülmüştür.

Yapılacak düzenlemelerin yıllık getirisi 1999 yılı fiyatlarıyla 195,52 trilyon TL'dir. Öngörülen düzenlemelerin ekonomik ömrünün 20 yıl olduğu varsayıldığında kümülatif yıllık getiri 3.910,4 trilyon TL olacaktır. Bundan toplam yatırım tutarı olan 165,14 trilyon TL düşüldüğünde 20 yıllık kümülatif kazanç 3.745,3 trilyon TL, yıllık kazanç ise 187,3 trilyon TL olarak hesaplanmaktadır.